19 АВГ 1991
ОММА

Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزى

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ, 1412 ЙИЛ, САФАР, 3-КУН.
ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ, АСАД, 28-КУН.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган | *1991 йил 16 август, жума, 157-сон* | НАРХИ ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН. СОТУВДА 10 ТИЙИН.

ҲИНДИСТОНГА МЕҲР БИЛАН

Ўзбекистон ССР Президенти И. А. КАРИМОВнинг «Таймс оф Индиа» рўзномаси учун мухбирнинг саволларига жавоблари

— Сиз республикадаги сиёсий ва иқтисодий вазиятни қандай тавсифлаган бўлур эдингиз?

— Бугунги сиёсий ва иқтисодий вазиятимиз тўғрисида гапиришдан олдин, афтидан, бугунги кунга қандай келиб қолганимизни, республикамиз иқтисодий жиҳатдан нима сабабли жуда оғир аҳволга тушиб қолганини яхшироқ тасаввур этиш учун ўтмишга қисқача назар ташлаш керак. Тўғри, иттифоқимиздаги бошқа республикалар ҳам қандайдир иқтисодий ютуқлар билан мақтана олмайдилар. Ўзбекистон эса айниқса оғир аҳволга тушиб қолди. Гап шундаки, Совет ҳокимияти йилларида республикамиз иқтисодиёти тўла-тўкис, мукаммал ривожланмади, у мамлакатимизнинг хом ашё етказиб берадиган ўлкаси бўлиб қолди, шу сабабли ҳозирги аҳволимизга республика иқтисодиётини шакллантиришнинг ана шу стратегияси кўзгусидан қараш керак. Биз пахта, мева-сабзавот етиштиришимиз, қоракўл, ипак беришимиз, хуллас биздан табиий ва хом ашё ресурслари туфайли нисбатан осонроқ етиштириш мумкин бўлган ҳамма нарсаларни беришимиз керак эди, биласизки, республикамиз табиий-хом ашё ресурсларига жуда бой. Ўзбекистон тайёр маҳсулот олишга ёрдам берадиган дастлабки ишлар билангина шуғулланган, тайёр маҳсулот эса республика ташқарисида ишлаб чиқарилган. Бизнинг бугунги иқтисодий кўрсаткичларимиз, очиғини айтадиган бўлсак ана шундан келиб чиқади. Аҳоли жон бошига тўғри келадиган миллий даромад иттифоқимиздаги ўртача даражадан икки ярим баравар камдир. Ижтимоий ёрдамчи тармоқлар етарли даражада ривожланмаганлигининг сабаби ҳам мана шунда — биз соғлиқни сақлаш, маданият, халқ таълими иншоотларини, яъни одамлар кўнгилдагидек яшашлари учун зарур бўлган қўшимча иншоотларни қуриш учун маблағ топа олмаяпмиз. Республикамизнинг нуфус хусусиятларини эътиборга олсак, бизда аҳоли мамлакатимиздаги ўртача даражадан уч ярим баравар тезроқ кўпаймоқда. Ижтимоий-маиший соҳада эришилган даражани сақлаб қолишимиз учун бизга уч ярим баравардан кўпроқ сармоя керак. Бюджетимиз ҳам жуда қарам аҳволда қолди, Даромад қисмининг учдан бири иттифоқ дотацияси ҳисобидан қопланмоқда.

Қисқасини айтганда, иқтисодиётимизнинг, ишлаб чиқарувчи кучларнинг бир томонлама ривожланиши энг аввало одамлар турмуши билан боғлиқ соҳаларда қолоқликка олиб келди. Инсон эҳтиёжларини қондириш учун зарур бўлган молларнинг ярмидан кўпроғини республика ташқарисидан ташиб келтираётганимизни ҳисобга олсак, республикамиз Иттифоқимизнинг қолган қисми иқтисодиётига қай даражада қарам бўлиб қолганини тасаввур этиш қийин бўлмаса керак, деб ўйлайман. Буларнинг ҳаммаси, назаримда, марказ стратегиясида ва умумиттифоқ меҳнат тақсимотида бизга ажратилган ўринда олдиндан белгилаб қўйилган эди.

Бугунги кунда иқтисодий вазиятни сиёсий вазиятдан ажратиш мумкин эмаслигига, уларнинг диалектик узвий боғлиқлигини эътироф қилмаслик мумкин эмаслигига ҳеч кимда шубҳа туғилмаса керак. Сиёсий тузилмалар, уларнинг обрўси халқ турмуши даражаси билан белгиланади. Агар бутун мамлакатдаги сингари бизда ҳам турмуш даражаси ёмонлашиб бораётганини ҳисобга олсак, одамларнинг, айниқса, кундалик эҳтиёж моллари, оилага, ҳар бир кишига зарур бўлган барча нарсаларнинг нархи кўтарилганидан кейинги кайфиятларини билиб олиш мумкин.

Вужудга келган аҳволни ўнглаб олиш учун Ўзбекистоннинг барча хом ашё ресурслари, бойликларини ўзимизда қайта ишлашимиз зарурлиги мутлақо равшандир. Республикамизда эса Менделеев жадвалидаги барча бойликлар бор.

Бизда бунинг учун жуда ноёб меҳнат ресурслари бор — республикамизда 16 ёшгача бўлганлар аҳолининг 47 фоизини ташкил этади.

Биз республика иқтисодиётини халқимиз талаблари ва эҳтиёжларига бўйсундиришни ўзимизнинг энг муҳим вазифамиз, деб ҳисоблаймиз, чунки ҳар бир оила, ҳар бир киши тинчлик ва тўкис тугалликда яшасагина, республикамиз эркин ва бой бўлишига, гуллаб-яшнашига ишонамиз.

— Ўзбекистоннинг янгиланган Иттифоқда қатнашиш режалари қандай?

— Мамлакатимизда Иттифоқ шартномасини имзолашга узоқ вақтдан бери тайёргарлик кўрилмоқда. Имзолаш учун ҳозирдаёқ тайёр бўлган ҳужжатга, яъни мустақил Совет республикалари шартномасига нисбатан бизнинг принципиал йўлимиз бор. Бу йўл республика мустақиллигини амалда тан олишга асосланган.

Янги шартномада, назаримда оқилона йўл топилган. Республикалар Иттифоққа ваколатлар беришлари билан бир қаторда, бизга, аниқ кафолатлар ҳам бериладии: жумладан, халқаро бозорга мустақил чиқамиз, рухсатнома бериш масалаларини ва шу каби бошқа масалаларни ҳал этамиз, биз билан ҳамкорлик қилишдан манфаатдор шериклар билан халқаро алоқалар ўрната оламиз. Мазкур шартномани имзолагач, ўзимизнинг мўлжаллаган режаларимизни амалга ошира бориб, аҳоли турмуш даражасини кўтаришимиз мумкин. Ижобий дастур асосида жипслашган ҳолдагина тангликдан чиқишимиз мумкин.

23 июль куни узил-кесил ишлаб чиқилган Иттифоқ шартномасининг сўнгги нусхаси узоқ ва машаққатли меҳнатнинг, айтишим мумкинки, кураш ҳамда Михаил Сергеевич Горбачевнинг қарама-қарши фикрларни яқинлаштириш ва иложсиз ҳолларда ҳам ундан чиқиш йўлларини топа олиш маҳорати туфайли эришилган муросаларимизнинг натижасидир. Марказлаштирилган раҳбарлик тарафдорлари аввалига республикаларга қандайдир ҳуқуқлар, ваколатлар беришга интилдилар. Шуни айтиш керакки, юқоридан зўр миннат билан берилган бундай ҳуқуқ ва ваколатларнинг кераги йўқ эди. Бизнинг нуқтаи назаримиз шундан иборат эдики, биз ўз ҳудудимизда барча масалаларни тўла-тўкис ҳал этиш ҳуқуқига эга бўлган мутлақо эркин, мустақил давлатлар-республикалар бўлишимиз керак. Биз — иттифоқдош республикалар баъзи масалалар биргаликдаги куч-ғайратлар билан ҳал этилишини, уларни якка ҳолда ҳал қилиб бўлмаслигини яхши тушунамиз. Мен республикалар Иттифоқ ихтиёрига топширган масалалар ҳақида гапиряпман. Булар — космос, мудофаа, алоқа ва бошқа шу каби айрим республикалар доирасида ҳал этиш мумкин бўлмаган масалалардир. Шартномада солиқлар масаласи, Иттифоқ ва республика бюджетларини шакллантириш билан боғлиқ масалалар ҳали охиригача ҳал қилинмаган, лекин бунинг оқилона асоси бор. 20 август куни Россия, Қозоғистон, Ўзбекистон биринчи бўлиб шартномага имзо чекади. Бу бозор муносабатларига ўтишдаги катта қадам бўлади, шартнома Иттифоқ ва республикалар даражасида қабул қилинган «Қонунлар урушига» барҳам беради. Иттифоқ шартномаси жуда кўп масалаларни: мулкни чеклаш, хусусийлаштириш, мамлакат ташқи қарзига алоқадор масалаларни ҳал қилади.

— Ўзбекистоннинг ташқи иқтисодий ва ташқи сиёсий алоқаларининг истиқболлари ҳақида нима дея оласиз?

— Биз жуда узоқ вақт мобайнида мафкуравий бидъат, янглишишлар, ақидалар ва ҳаётдан узилиб қолган чақириқлар ҳамда шиорлар, эртанги ёрқин ҳаёт тўғрисидаги фикр-мулоҳазалар остида қолиб кетдик. Иттифоқ шартномасини тайёрлаш чоғида республиканинг ташқи бозорга мустақил чиқиш ҳуқуқини олиши биз қўйган шартлардан бири эканлигини таъкидламоқчи эдим. Биз бунингсиз тангликдан чиқиш йўлида режалаштирилган дастурни амалга ошира олмаймиз. Иттифоқ шартномаси имзолангани-дан сўнг истиқболларимиз жуда ва жуда жозибали бўлиши кўриниб турибди. Мен Ўзбекистон яқин келажакда биз билан ҳамкорлик қилишга тайёр турган кўпгина мамлакатларда ўз консулхоналарини очишига ишонаман.

Мамлакатимиздаги, шу жумладан республикамиздаги ижтимоий-иқтисодий турмуш шу қадар мураккаблигига қарамай, аҳолининг турли табақаларини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимини ишлаб чиқдик ва уни аниқ мазмун билан бойитдик. Дарвоқе, бизда саноат ва қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг аввалги йилларда эришилган даражаси сақлаб қолинди, иқтисодий ва сиёсий ўзгартишлар учун давлат-ҳуқуқ базаси вужудга келтирилди. Жумладан, бизнинг парламент ташқи иқтисодий фаолиятни тартибга келтирадиган ва хорижий сармояларга кафолат берадиган бир қанча муҳим қонунларни қабул қилди. Ҳукумат ишбилармонликнинг иқтисодий эркинлиги, шунингдек, бизда қўшма корхоналар очиш ниятида бўлган ҳамда сармоя солиш ва воситачилик фаолияти билан шуғулланиш ниятида бўлганлар учун кенг имтиёзлар кўзда тутилган бутун бир меъёрий ҳужжатлар мажмуини тасдиқлади. Бизда мулкчиликнинг барча шакллари эътироф қилиниб, ривож топаётганлигини таъкидламоқчиман. Ўзбекистонда хусусий ҳамда акционерлик мулкига нисбатан ҳеч қандай қаршилик йўқ.

— Агар иложи бўлса, Ўзбекистоннинг Ҳиндистон билан муносабатлари тўғрисида икки оғиз гапириб берсангиз.

— Ўзбекистон Ҳиндистон билан анъанавий тарихий алоқалар орқали боғланган. Бугунги кунда мазкур мамлакат билан муносабатларда нимагаки эга бўлсак, у биздаги мавжуд имкониятлар даражасида эмаслигига ишончим комил.

Ўзбекистоннинг Ҳиндистон билан ҳамкорлиги истиқболлари шу қадар зўрки, биз ҳозирча, уни тўла-тўкис тасаввур эта олмаймиз. Ўзбекистон делегациясининг Ҳиндистонга қиладиган расмий ташрифи иқтисодий ва сиёсий ҳамкорлигимиз гуркираб ривожланиши учун туртки беришига умид қиламан.

Мен кенг истеъмол моллари ишлаб чиқарадиган кичик, ўртача фирмалар, компаниялар билан ҳам ҳамкорлик қилишга катта умид боғлаяпман. Биз ўзимизда халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарадиган ихчам, йўналишини тез ўзгартира оладиган қўшма корхоналар қурилишини авж олдиришга тайёрмиз. Ҳиндистон билан ҳамкорликни кенг йўлга қўйиш давр тақозосидир.

Ўзбекистон Осиё республикаси эканини ҳисобга олиб, Осиё — Тинч океан минтақасидаги бошқа мамлакатлар билан ҳам савдо ҳамда иқтисодий алоқаларни йўлга қўйишни режалаштиряпмиз. Биз ўзаро манфаатли асосда иқтисодий, сиёсий ва маданий ҳамкорликни йўлга қўйишга тайёрмиз.

Суҳбатимиз охирида ўзбек халқи Ҳиндистон халқларига катта ҳурмат билан қараётганини, бизнинг дўстлигимиз ва ҳамкорлигимиз аниқ-равшан мазмун билан бойиб боришини хоҳлаётганини айтмоқчиман. Ҳиндистон халқи билан раҳбарларига тинчлик ва фаровонлик тилайман.

Суҳбатни ИАН махсус мухбири Валерий НИЁЗМАТОВ тайёрлади.

Фарида Мамарасулова ҳар бир ишни тез ва соз бажариши билан касбдошларидан ажралиб туради. Унинг ишчанлигию уддабуронлиги бундан бошқача бўлиши мумкин эмаслигининг яққол далилилидир.

СУРАТДА: Норин районидаги «Ғалаба» жамоа хўжалиги бузоқбоқари Ф. Мамарасулова.

Т. ҲАМРОҚУЛ олган сурат.

СССР ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

СССР Вазирлар маҳкамаси СССР Олий Кенгашининг «Хизматдан пенсия олиш ҳуқуқисиз бўшатилган ҳарбий хизматчиларни иш билан таъминлаш ва уларга ижтимоий мадад беришнинг алоҳида кафолатлари тўғрисида»ги СССР қонунини кучга киритиш ҳақидаги 1991 йил 9 июль қарорини бажариш учун СССР Мудофаа вазирлиги, СССР Ички ишлар вазирлиги ва СССР Давлат хавфсизлиги комитетига СССР Меҳнат ва ижтимоий масалалар вазирлиги ҳамда СССР Адлия вазирлиги билан биргаликда СССР ҳукумати қарорларини «Хизматдан пенсия олиш ҳуқуқисиз бўшатилган ҳарбий хизматчиларни иш билан таъминлаш ва уларга ижтимоий мадад беришнинг алоҳида кафолатлари тўғрисида»ги СССР қонунига мувофиқлаштириш ҳақидаги таклифларни ишлаб чиқиб, 1991 йил 1 ноябргача СССР Вазирлар маҳкамасига тақдим этишни топширди.

СССР Вазирликлари ва идоралари 1992 йил 1 январга қадар ўз меъёрий ҳужжатларини, шу жумладан мазкур қонунга зид йўл-йўриқларини қайта кўриб чиқсинлар ва бекор қилсинлар.

Мазкур ишларни бажаришни умумий мувофиқлаштириш ва назорат қилиш СССР Адлия вазирлиги зиммасига юклатилсин.

ДЕЛЕГАЦИЯЛАР КУЗАТИБ ҚЎЙИЛДИ

Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон раҳбарларининг кенгаши тугаганидан сўнг музокараларда қатнашган делегациялар Тошкентдан жўнаб кетди. 14 август куни кечқурун Тошкент-2 аэропортидан Қозоғистон ССР Президенти Н. А. Назарбоев бошчилигидаги Қозоғистон делегацияси ва Тожикистон ССР Президенти Қ. Маҳкамов бошчилигидаги Тожикистон делегацияси жўнаб кетди.

15 август куни эрталаб Президент А. Акаев бошчилик қилаётган Қирғизистон республикасининг ва Туркманистон ССР Президенти С. А. Ниёзов бошчилигидаги Туркманистон ССР делегациялари жўнаб кетди.

Аэропортда юқори мартабали меҳмонларни Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов, Республика вице-президенти Ш. Р. Мирсаидов, Ўзбекистон ССР делегациясининг бошқа аъзолари кузатиб қолдилар.

Шу куни Бош вазир Г. А. Гасанов бошчилигидаги Озарбайжон республикаси делегацияси ҳам жўнаб кетди.

(ЎзТАГ).

ХОРИЖДАН ХАБАРЛАР

● СОФИЯ. Чоршанба куни Болгарияда шахтёрлар иш ташладилар. Бу эса мамлакатнинг кўпгина кўмир қазиб чиқарувчи ва энергетика корхоналари ишида қийинчилик туғдирди. Мавжуд маълумотларга қараганда, унда 11 мингга яқин киши, асосан «Подкреп» тармоқ касаба уюшмаси федерациясининг аъзолари қатнашмоқда.

Иш ташлаганлар ўз маошлари анча оширилишини, меҳнат шароитлари яхшиланишини ва кўпгина ўткир ижтимоий муаммолар ҳал этилишини талаб қилмоқдалар.

● МЕХИКО. Нотимекс ахборот агентлиги қуйидагиларни хабар қилди. Кейинги икки кун ичида мамлакатнинг шимолий ва марказий районларида рўй берган қуролли тўқнашувларда Сальвадор армияси билан Фарабундо Марти номли миллий озодлик жабҳаси жангчилари орасидан 30 дан ортиқ киши ўлдирилди ва жароҳатланди.

Республика пойтахти Сан-Сальвадорда ҳам партизанларнинг фаолияти анча кучайганлиги қайд этилди.

● ХАРАРЕ. «Жанубий Африка мустамлакачилик тузуми» Африкадаги кўпчилик фойдасини кўзлаб, зиммасидан ўз ваколатларини соқит қилиши, ёки ағдариб ташланиши керак, дейилади Азания халқ ташкилоти (АЗАПО) билан қора танлиларнинг ўзлигини англаш ҳаракати эълон қилган қўшма баёнотда.

АЗАПОнинг жамоатчилик билан алоқалар бўйича котиби Стрини Мудли чоршанба куни Йоханнесбург шаҳрида озодлик ва ишчи ҳаракатларининг тутган йўлларини яқинлаштириш ва улар умумий куч-ғайратларини жипслаштириш мақсадида ана шу ҳаракатларнинг маслаҳат учрашуви ўтказилиши тўғрисида хабар берди.

(ТАСС, 15 август).

РАСМИЙ ДЎСТОНА ТАШРИФ

Ҳиндистон ҳукуматининг таклифига ва эришилган келишувга биноан Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Президенти Ислом Каримов 1991 йил 17—19 август кунлари Ҳиндистон Республикасига расмий дўстона ташриф билан сафар қилади.

ДЎСТЛИК ЧЕГАРА БИЛМАС

Тошкентда бўлган тантанали йиғилиш 15 август куни мамлакатимизда кенг нишонланадиган Ҳиндистон Республикасининг миллий байрами — Мустақиллик кунига бағишланди. «Ўзбекистон — Ҳиндистон» жамияти раиси Қ. Ҳ. Маҳамадалиевнинг маърузасида ва сўзга чиққан кишиларнинг нутқларида бундан қирқ тўрт йил илгари мустамлакачилик жабр — зулмидан қутилган ҳинд халқи шу вақт мобайнида янги ҳаёт қурилишида катта муваффақиятларга эришгани таъкидланди. Қадимий маърифат, кўп асрлик тарих ва жуда бой маданият мамлакати бўлган, саноати ривожланган давлатларнинг қачонлардир қолоқ ўлкаси ҳисобланган Ҳиндистон бугунги кунда кучли, жўшқин ривожланаётган давлатга айланди.

Бу йил СССР билан Ҳиндистон ўртасида тузилган Тинчлик, дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартноманинг 20 йиллиги нишонланади. Ўзбекистонда рўй бераётган сиёсий ва иқтисодий ўзгаришлар Ҳиндистон ишбилармонлари ва корхона эгалари учун янги имкониятлар яратади. Республикамиз Ҳиндистоннинг энг йирик савдо шерикларидан бўлиб келган ва шундай бўлиб қолади. Давр синовидан ўтган Совет-Ҳиндистон алоқалари чинакам тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли ҳамкорлик тусига кирмоқда ва у яхши истиқболларга эга.

(ЎзТАГ).

ҲИНДИСТОН ЎЗБЕКИСТОНЛИК МЕҲМОННИ КУТМОҚДА

ДЕҲЛИ. Ҳиндистон савдо-саноат доираларининг намояндалари Ўзбекистон ССР Президенти Ислом Каримовнинг республикага бўлажак ташрифини қизғин табрикламоқдалар, деди ТАСС мухбири билан суҳбатда Ҳиндистон—Совет Савдо-саноат палатасининг раиси Манубхай Шоҳ. Бу ташриф Совет—Ҳиндистон кўп қиррали муносабатларини, дўстлик ва ҳамкорликни ривожлантиришда янги босқич очади, қадимий тарихий анъаналарга эга бўлган Ҳиндистон ва Ўзбекистон ўртасидаги бевосита алоқаларни янада юқорироқ поғонага кўтаради.

Ўзбекистон Президентининг Ҳиндистонга ташрифи ҳинд ва ўзбек халқлари турли соҳаларда дўстлик ва ҳамкорликни мустаҳкамлашга интилаётганидан далолат беради, деб таъкидлади М. Шоҳ. Ислом Каримовнинг Ҳиндистон сиёсат раҳбарлари, бизнес ва саноат намояндалари билан бўлажак учрашувлари ва музокаралари Ҳиндистон — Ўзбекистон ўртасидаги ҳамкорликка янги омил бағишлаши керак.

— Ҳиндистон—Совет Савдо-саноат палатаси Ўзбекистонга компьютерлар, чарм буюмлар ишлаб чиқарадиган қўшма корхоналар ташкил этишнинг, цемент заводи, тўқимачилик фабрикалари, қандолат маҳсулотлари ва музқаймоқ, линолеум ва сопол кошинлар, дори-дармонлар ва пардоз-андоз буюмлари, шунингдек яна бир қанча молларни ишлаб чиқарадиган корхоналарнинг 18 та тайёр лойиҳасини тақдим этмоқда, —деди М. Шоҳ:—Биз яқинда Ўзбекистон Бош вазирининг ўринбосари Б. С. Ҳамидов бошчилигидаги делегация билан самарали музокаралар олиб бордик, кўчма корхоналарнинг тайёрланган барча лойиҳалари амалга ошишига умид қиламиз.

Ҳиндистон—Совет Савдо-саноат палатаси Ўзбекистонга амалда ҳар қандай технологияни, шунингдек у манфаатдор бўлган ресурсларни таклиф этиши мумкин, — деб таъкидлади М. Шоҳ. У сўзининг охирида умуман дўстлик ва ҳамкорлик борасидаги Ҳиндистон—Совет муносабатлари ҳам, шунингдек Ҳиндистон билан Ўзбекистон ўртасидаги бевосита алоқалар ҳам икки мамлакат халқлари, Осиёда ва бутун Сайёрамизда тинчлик ва хавфсизлик манфаатлари йўлида мустаҳкамланиши ва ривожланишига қаттиқ ишонч билдирди.

Кенгашганга кенг дунё...

ҲАМКОРЛИКДА ҲИКМАТ КЎП

Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикалари ҳукуматлари раҳбарларининг Тошкентда бўлиб ўтган учрашувини мамнуният билан кутиб олдик. Ўзбекистон ССР Президенти Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг ташаббуси билан амалга оширилган бу иш қалбларимизга ишонч ва умид туйғуларини олиб кирди. Учрашувда таъкидланганидек, Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикалари мамлакатнинг хом ашё етиштирувчи базасига айланиб қолганди. Энди аҳволни ўнглаш, оғир иқтисодий тангликдан қутилиш учун хом ашёни қайта ишлашни йўлга қўйишимиз, тайёр маҳсулотлар етиштиришни кўпайтиришимиз, халқ хўжалигини ривожлантириш учун биргаликда ҳаракат қилиб, куч-ғайрат сарфлашимиз зарур.

Тошкентда имзоланган шартнома ана шу муҳим ишларни йўналтиришда катта омил бўлади. Кундан-кунга оғирлашиб бораётган иқтисодий аҳволнинг олдини олишга ёрдам беради. Бухроннинг пойини қирқади. Қийинчиликларни енгиш осон кўчади. Бошқачасига айтганда биргаликда ишлаб чиқариш кучларини такомиллаштириш ва ҳаракатлантириш орқали Ўрта Осиёни саноати ривожланган иқтисодий бақувват ўлкага айлантириш имконияти юзага келади. Бунинг учун эндиликда шартнома шартларини бажаришга алоҳида куч-ғайрат сарфлашимиз унга ҳар биримиз ўзимизнинг шахсий улушимизни қўшишимиз зарур. Ҳамма гап бирликда, дўстликда, аҳилликда. Ахир «Бирлашган ўзар, бирлашмаган тўзар» деб бекорга айтилмаган. Ҳамкорликда ҳикмат кўп.

**Ҳакимжон УСМОНОВ,
Нишон районидаги Пахтаобод давлат хўжалиги полизчилик бригадаси бошлиғи, Қашқадарё вилоят совети депутати.**

1991 йил 23 июлда келишиб олинган

МУСТАҚИЛ ДАВЛАТЛАРНИНГ ИТТИФОҚИ ТЎҒРИСИДА

ШАРТНОМА

Ушбу шартномани имзолаган давлатлар.

Давлат мустақиллиги ҳақида ўзлари эълон қилган декларацияларга асосланиб ва миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини тан олиб;

ўз халқларининг тарихий тақдирлари яқинлигини эътиборга олиб ҳамда ўз халқларининг Иттифоқни сақлаб қолишга ва янгилашга бўлган ҳамда 1991 йил 17 мартдаги референдумда изҳор этган хоҳиш-иродасини бажариб;

дўстлик ва тотувликда яшашга интилиб, тенг ҳуқуқли ҳамкорликни таъминлаб;

ҳар бир шахсни ҳар томонлама камол топтириш учун шароит яратиш ҳамда унинг ҳуқуқлари ва эркинликлари пишиқ-пухта кафолатларини вужудга келтириш истаги билан;

халқларнинг моддий фаровонлиги ва маънавий ривожланиши, миллий маданиятлар бир-бирини ўзаро бойитиши, ялпи хавфсизликни таъминлаш ҳақида ғамхўрлик қилиб;

ўтмишдан сабоқлар чиқариб ҳамда мамлакат турмушидаги ва бутун дунёдаги ўзгаришларни эътиборга олиб,

Иттифоқдаги ўз муносабатларини янги негизларда қуришга қарор бердилар ва қуйидагилар ҳақида келишиб олдилар.

I.

АСОСИЙ ҚОИДАЛАР

Биринчи. Шартномада қатнашувчи ҳар бир республика — мустақил давлатдир. Мустақил Совет Республикалари Иттифоқи (СССР) — тенг ҳуқуқли республикаларнинг бирлашуви натижасида ташкил топган ва шартнома қатнашчилари ихтиёрий равишда берадиган ваколатлар доирасида давлат ҳокимиятини амалга оширадиган мустақил федератив демократик давлатдир.

Иккинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ўз тараққиётининг барча масалаларини мустақил ҳал этиш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолиб, уларнинг ҳудудида яшовчи барча халқларнинг тенг сиёсий ҳуқуқларига ҳамда ижтимоий-иқтисодий ва маданий ривожланиш имкониятларига кафолат берадилар. Шартнома қатнашчилари умумбашарий ва миллий қадриятларни бирга қўшишга асосланиб иш тутадилар, ирқчиликка, шовинизмга, миллатчиликка, халқларнинг ҳуқуқларини чеклаш йўлидаги ҳар қандай уринишларга қатъиян қарши чиқадилар.

Учинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар БМТ инсон ҳуқуқлари умумий Декларациясига, халқаро ҳуқуқнинг ҳамма эътироф қилган бошқа меъёрларига мувофиқ инсон ҳуқуқлари устуворлигини энг муҳим қоида, деб ҳисоблайдилар. Барча фуқароларга она тилини ўрганиш ва ундан фойдаланиш имконияти, ахборотдан бемалол баҳраманд бўлиш, дин эркинлиги, бошқа сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, шахсий ҳуқуқлар ва эркинликлар кафолати берилади.

Тўртинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар фуқаролар жамиятини барпо этишни халқ ва ҳар бир инсон эркинлиги ҳамда фаровонлигининг энг муҳим шарти деб биладилар. Улар мулкчилик шаклларини ҳамда хўжалик юритиш усулларини эркин танлаб олиш, Умумиттифоқ бозорини ривожлантириш, ижтимоий адолат ва ҳимояланиш қоидаларини рўёбга чиқариш асосида одамларнинг эҳтиёжларини қондиришга интилаверадилар.

Бешинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар тўлатўкис сиёсий ҳокимиятга эгадирлар, ўз миллий-давлат ва маъмурий-ҳудудий тузилишини, ҳокимият ва бошқарув идоралари тизимини мустақил равишда белгилайдилар. Улар ўз ваколатларининг бир қисмини шартномада қатнашувчи, ўзлари таркибига кирувчи бошқа давлатларга топширишлари мумкин.

Шартнома қатнашчилари халқ вакиллигига ва халқларнинг ўз хоҳиш-иродасини тўппа-тўғри изҳор этишига асосланган демократияни муштарак таг-заминли қоида, деб тан оладилар, тоталитаризмга ва бедодликка бўлган ҳар қандай тамойилларга қарши кафолат бўлиб хизмат қила оладиган ҳуқуқий давлат барпо этишга интиладилар.

Олтинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар миллий анъаналарни сақлаб қолиш ва ривожлантиришни, маориф, соғлиқни сақлаш, илм-фан ва маданиятни давлат йўли билан қўллаб-қувватлашни энг муҳим вазифалардан бири, деб ҳисоблайдилар. Улар инсонпарварлик руҳидаги маънавий қадриятларни ҳамда Иттифоқ ва бутун дунё халқларининг ютуқларини жадал айирбошлашга ҳамда бир-бирини бойитишига кўмаклашадилар.

Еттинчи. Мустақил Совет Республикалари Иттифоқи халқаро муносабатларда Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг вориси — мустақил давлат, халқаро ҳуқуқ субъекти сифатида майдонга чиқади. Унинг халқаро майдондаги бош мақсадлари мустаҳкам тинчлик, қуролсизланиш, ядро қуролини ва бошқа оммавий қирғин қуролларини тугатиш, инсониятнинг ялпи муаммоларини ҳал этишда давлатларнинг ҳамкорлиги ва халқларнинг бирдамлигидан иборат.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар халқаро ҳамжамиятнинг тенг ҳуқуқли аъзосидирлар. Улар иттифоқдош давлатлардан биронтасининг манфаатларини ва уларнинг умумий манфаатларини камситмай, Иттифоқнинг халқаро мажбуриятларини бузмай, чет давлатлар билан бевосита дипломатия, консуллик алоқалари ва савдо муносабатлари ўрнатишга, улар билан мухтор ваколатхоналар айирбошлашга, халқаро шартномалар тузишга ва халқаро ташкилотларнинг фаолиятида қатнашишга ҳақлидирлар.

II.

ИТТИФОҚНИНГ ТУЗИЛИШИ

1-модда. **Иттифоқда аъзолик**

Давлатларнинг Иттифоқдаги аъзолиги ихтиёрийдир.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар унга бевосита ёки бошқа давлатлар таркибида кирадилар. Бу ҳол уларнинг ҳуқуқларини камситмайди ва шартнома юзасидан олинган мажбуриятлардан халос этмайди. Уларнинг ҳаммалари тенг ҳуқуқларга эгадирлар ва тенг мажбуриятларни зиммага оладилар.

Бири иккинчисининг таркибига кирадиган давлатлар ўртасидаги муносабатлар улар ўртасидаги шартномалар билан, ўзи таркибига кирадиган давлатнинг Конституцияси ва СССР Конституцияси билан тартибга солинади. РСФСРда федератив ёки бошқа шартнома билан, СССР Конституцияси билан тартибга солинади.

Иттифоқ мазкур шартномани тан олувчи бошқа демократик давлатларнинг кириши учун очиқдир.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар шартнома қатнашчилари белгилаб қўйган ҳамда Иттифоқ Конституциясида ва қонунларида мустаҳкамланган тартибда ундан эркин чиқиш ҳуқуқини сақлаб қоладилар.

2-модда. **Иттифоқ фуқаролиги**

Иттифоққа кирувчи давлатнинг фуқароси айни вақтда Иттифоқнинг фуқаросидир.

ССР Иттифоқининг фуқаролари Иттифоқ Конституциясида, қонунларида ва халқаро шартномаларида мустаҳкам белгилаб қўйилган тенг ҳуқуқларга, эркинликлар ва мажбуриятларга эгадирлар.

3-модда. **Иттифоқ ҳудуди**

Иттифоқнинг ҳудуди уни ташкил этувчи барча давлатларнинг ҳудудларидан иборатдир.

Шартнома қатнашчилари шартнома имзоланган пайтда ўз ўрталарида мавжуд бўлган чегараларни тан оладилар.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ўртасидаги чегаралар фақат ўз ўрталарида тузилган ва шартноманинг бошқа қатнашчилари манфаатларига хилоф бўлмаган битимга мувофиқ ўзгартирилиши мумкин.

4-модда. **Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ўртасидаги муносабатлар**

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ўртасидаги муносабат ушбу шартнома, СССР Конституцияси билан, уларга зид бўлмаган шартномалар ва битимлар билан тартибга солинади.

Шартнома қатнашчилари ўзларининг ўзаро муносабатларини Иттифоқ таркибида тенглик, мустақилликни, ҳудудий яхлитликни ҳурмат қилиш, ички ишларга аралашмаслик, низоларни тинч воситалар билан ҳал этиш, ҳамкорлик, ўзаро ёрдам, Иттифоқ шартномасига ва республикалараро битимларга мувофиқ олинган мажбуриятларни виждонан бажариш асосига қурадилар.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар: ўз ўрталаридаги муносабатларда куч ишлатмаслик ва куч ишлатиш билан дўқ қилмаслик; бир-бирининг ҳудудий яхлитлигига қасд қилмаслик; Иттифоқнинг мақсадларига зид бўлган ёки уни ташкил этувчи давлатларга қарши қаратилган битимларни тузмаслик мажбуриятини оладилар.

СССР Мудофаа вазирлигининг қўшинларидан камдан-кам ҳолларда долзарб халқ хўжалик вазифаларини ҳал этишда, табиий офатларнинг оқибатларини ва экология фалокатларини тугатишда қатнашишдан, фавқулодда ҳолат тартиби тўғрисидаги қонунларда кўзда тутилган ҳоллардан ташқари, мамлакат ичкарисида фойдаланишга йўл қўйилмайди.

5-модда. **ССР Иттифоқи юритадиган соҳа**

Шартнома қатнашчилари ССР Иттифоқига қуйидаги ваколатларни берадилар:

— Иттифоқ ва унинг субъектлари мустақиллигини ҳамда ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилиш; уруш эълон қилиш ва сулҳ тузиш; Иттифоқ мудофаасини таъминлаш ва қуролли кучларга, чегара, махсус (ҳукумат алоқаси, муҳандислик-техник ва бошқа қўшинларга), ички, темир йўл қўшинларига раҳбарлик қилиш; қурол-яроғ ва ҳарбий техника ишлаб чиқиш ҳамда ишлаб чиқаришни ташкил этиш.

— Иттифоқнинг давлат хавфсизлигини таъминлаш; давлат чегараси, иқтисодий зона, Иттифоқнинг денгиз ва осмон бўшлиғи тартибини белгилаш ва уларни муҳофаза қилиш; республикаларнинг хавфсизлик идораларига раҳбарлик қилиш ва уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириб туриш.

— Иттифоқнинг ташқи сиёсатини амалга ошириш ва республикаларнинг ташқи сиёсий фаолиятини мувофиқлаштириш; чет давлатлар ва халқаро ташкилотлар билан муносабатларда Иттифоқ номидан вакиллик қилиш; Иттифоқнинг халқаро шартномаларини тузиш.

— Иттифоқнинг ташқи иқтисодий фаолиятини амалга ошириш ва республикаларнинг ташқи иқтисодий фаолиятини мувофиқлаштириб туриш; халқаро иқтисодий ва молиявий ташкилотларда Иттифоқ номидан вакиллик қилиш, Иттифоқнинг ташқи иқтисодий битимларини тузиш.

— Иттифоқ бюджетини тасдиқлаш ва ижро этиш, пул чиқариб туриш; Иттифоқнинг олтин заҳирасини, олмос ва валюта жамғармаларини сақлаш; космик тадқиқотларга раҳбарлик қилиш; ҳаво транспорти қатновини, Умумиттифоқ алоқа ва ахборот, геодезия ва картография, метрология, стандартлаш, об-ҳавони аниқлаш тизимларини бошқариш; атом энергетикасини бошқариш.

— Иттифоқ Конституциясини қабул қилиш, унга ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш; Иттифоқ ваколатлари доирасида қонунлар қабул қилиш ва республикалар билан келишилган масалалар юзасидан қонун асосларини белгилаш; Олий конституциявий назорат.

— Федерал ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларининг фаолиятига раҳбарлик қилиш ҳамда Иттифоқ ва республикалар ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларининг жиноятчиликка қарши кураш соҳасидаги фаолиятини мувофиқлаштириб туриш.

6-модда. **Иттифоқ билан республикалар биргаликда юритадиган соҳа**

Иттифоқ билан республикаларнинг давлат ҳокимияти ва бошқаруви идоралари қуйидаги ваколатларни биргаликда амалга оширадилар:

— ушбу шартномага ва СССР Конституциясига асосланган Иттифоқ конституциявий тузумини ҳимоя қилиш; СССР фуқароларининг ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш.

— Иттифоқнинг ҳарбий сиёсатини белгилаш, мудофаани ташкил этиш ва таъминлашга оид чора-тадбирларни амалга ошириш; армияга чақириш ва ҳарбий хизматни ўташнинг ягона тартибини белгилаш; чегара зонаси тартибини белгилаш; республикалар ҳудудидаги қўшинларнинг фаолияти ва ҳарбий иншоотларнинг жойлаштирилиши билан боғлиқ бўлган масалаларни ҳал этиш; халқ хўжалигини сафарбарликка тайёрлашни уюштириш; мудофаа мажмуи корхоналарини бошқариш.

— Иттифоқ давлат хавфсизлиги стратегиясини белгилаш ва республикаларнинг давлат хавфсизлигини таъминлаш; шартноманинг тегишли қатнашчиси розилиги билан Иттифоқнинг давлат чегарасини ўзгартириш; давлат сирларини сақлаш; Иттифоқ ташқарисига чиқарилмайдиган стратегик ресурслар ва маҳсулотлар рўйхатини аниқлаш, экология хавфсизлиги соҳасидаги умумий қоидалар ва меъёрларни белгилаб қўйиш; парчаланувчан ва радиоактив материалларни олиш, асраш ва улардан фойдаланиш тартибини белгилаш.

— ССР Иттифоқининг ташқи сиёсат йўлини белгилаш ва унинг амалга оширилишини назорат қилиш; халқаро муносабатларда СССР фуқароларининг ҳуқуқлари ва манфаатларини, республикаларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилиш; ташқи иқтисодий фаолият асосларини белгилаш; халқаро қарзлар ва кредитлар тўғрисида битимлар тузиш, Иттифоқнинг ташқи давлат қарзини тартибга солиш; ягона божхона иши; Иттифоқнинг иқтисодий зонаси ва денгизнинг соҳилга яқин жойлари табиий бойликларини муҳофаза қилиш ва улардан оқилона фойдаланиш.

— Иттифоқнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиёти стратегиясини аниқлаш ва Умумиттифоқ бозорини вужудга келтириш учун шароит яратиш; умумий валютага асосланган яхлит молия, кредит, пул, солиқ, суғурта ва нарх-наво сиёсатини ўтказиш; Иттифоқнинг олтин заҳирасини, олмос ва валюта жамғармаларини вужудга келтириш ва улардан фойдаланиш; Умумиттифоқ дастурларини ишлаб чиқиб, амалга ошириш; Иттифоқ бюджетининг ижросини ва келишиб олинган пул чиқарилишини назорат қилиш; маҳаллий ривожланиш ҳамда табиий офатлар ва фалокатларнинг оқибатларини тугатиш Умумиттифоқ фондларини вужудга келтириш; стратегик заҳираларни яратиб қўйиш; ягона Умумиттифоқ ҳисоб китобини юритиш.

— Ёқилғи-энергетика ресурслари соҳасида ягона сиёсат ва мувозанатни ишлаб чиқиш, мамлакатнинг энергетика тизимини, магистрал газ-нефть қувурларини, Умумиттифоқ темир йўлини, осмон ва денгиз транспортини бошқариш; табиатдан фойдаланиш ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, ветеринария, эпизоотия ва ўсимликлар карантини асосларини белгилаб бериш; республикалараро аҳамиятга молик бўлган сув хўжалигини ва ресурсларни бошқариш соҳасидаги ишларни мувофиқлаштириб туриш.

— Иш билан таъминлаш, аҳолининг кўчиб юриши, меҳнат шароити, меҳнатга ҳақ тўлаш ва уни муҳофаза қилиш, ижтимоий таъминот ва суғурта, халқ таълими, соғлиқни сақлаш, жисмоний тарбия ва спорт масалаларига оид ижтимоий сиёсат асосларини белгилаб бериш; жумладан фуқаролар бир республикадан иккинчисига кўчиб борганида пенсия таъминоти ва бошқа ижтимоий кафолатларни сақлаш асосларини белгилаш; даромадларни индекслаш ва кафолатланган тирикчилик минимуми ягона тартибини белгилаш.

— Таг-заминли илмий тадқиқотларни ташкил этиш ва фан-техника тараққиётини рағбатлантириш, илмий ҳамда педагог кадрлар тайёрлаш ва уларни аттестациядан ўтказишнинг умумий қоидалари ҳамда мезонларини белгилаш; даволаш воситалари ва усулларидан фойдаланишнинг умумий тартибини аниқлаб қўйиш; миллий маданиятларни ривожлантиришга ва ўзаро бойитишга кўмаклашиш; оз сонли халқларнинг азалий яшаш муҳитини сақлаб қолиш, уларнинг иқтисодий ва маданий равнақи учун шароит яратиш.

— Иттифоқ Конституциясига ва қонунларига, Президентнинг Фармонларига, Иттифоқ ваколати доирасида қабул этилган қарорларга риоя этилишини назорат қилиш; Умумиттифоқ криминалистика ҳисобот-ахборот тизимини вужудга келтириш; бир неча республика ҳудудида содир этилган жиноятларга қарши курашни уюштириш; ахлоқ тузатиш муассасаларини ташкил қилишнинг ягона тартибини белгилаб қўйиш.

7-модда. **Иттифоқ давлат идораларининг ваколатларини ҳамда Иттифоқ ва республикалар давлат идораларининг биргаликдаги ваколатларини амалга ошириш тартиби**

Биргаликдаги ваколат доирасига киритилган масалалар Иттифоқ ва уни ташкил этувчи давлатларнинг ҳокимият ҳамда бошқарув идоралари томонидан келишиб олиш, махсус битимлар тузиш, Иттифоқ ва республикаларнинг қонун асосларини ҳамда шу асосларга мувофиқ республикаларнинг қонунларини қабул этиш йўли билан ҳал қилинади. Иттифоқ идораларининг ваколат доирасига киритилган масалалар улар томонидан бевосита ҳал этилади.

5- ва 6-моддаларда фақат Иттифоқ ҳокимият ва бошқарув идораларининг ихтиёрида ёки Иттифоқ билан республикалар идораларининг биргаликдаги ваколати соҳасига бевосита киритилмаган ваколатлар республикалар ихтиёрида қолади ҳамда улар томонидан мустақил равишда ёки ўз ўрталаридаги икки томонлама ва кўп томонлама битимлар асосида ҳал этилади. Шартнома имзоланганидан кейин Иттифоқ ва республикалар бошқарув идораларининг ваколатлари тегишли равишда ўзгартирилади.

Шартнома қатнашчилари Умумиттифоқ бозори қарор топа борган сайин иқтисодиётни давлат йўли билан бевосита бошқариш соҳаси қисқара боришига асосланадилар. Бошқарув идоралари ваколатларининг ҳажмини зарур тарзда қайта тақсимлаш ёки ўзгартириш Иттифоқни ташкил этувчи давлатларнинг розилиги билан амалга оширилади.

Иттифоқ идораларининг ваколатларини амалга ошириш ёки Иттифоқ билан республикалар идоралари қўшма ваколатлари соҳасидаги ҳуқуқларни рўёбга чиқариш ва мажбуриятларни ижро этиш масалалари хусусидаги баҳслар келиштирув тартиб қоидалари воситаси билан ҳал этилади. Келишувга эришилмаган тақдирда низолар Иттифоқ конституциявий судининг муҳокамасига топширилади.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар Иттифоқ идораларининг ваколатларини рўёбга чиқаришда шу идораларни биргаликда тузиш, шунингдек қарорларни келишиб олиш ва уларни ижро этиш махсус тартиб-қоидаси воситаси орқали қатнашадилар.

Ҳар бир республика Иттифоқ билан шартнома тузиш орқали ўзининг айрим ваколатларини амалга оширишни унга қўшимча равишда топшириши, Иттифоқ эса барча республикаларнинг розилиги билан ўз ваколатларидан айримларини бир ёки бир неча республика ҳудудида амалга оширишни уларга топшириши мумкин.

8-модда. **Мулкчилик**

Иттифоқ ва уни ташкил этувчи давлатлар мулкчиликнинг барча шакллари эркин ривожланишини, улар ҳимоя этилишини таъминлайдилар ҳамда ягона Умумиттифоқ бозори доирасида корхоналар ҳамда хўжалик ташкилотларининг ишлаши учун шароит яратадилар.

Ер, ер ости бойликлари, сув, бошқа табиий ресурслар, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси республикаларнинг мулки бўлиб, улар халқларининг дахлсиз бисотидир. Уларга эгалик қилиш, улардан фойдаланиш ва уларни тасарруф этиш тартиби (мулкчилик ҳуқуқи) республикаларнинг қонунларида белгиланади. Бир неча республика ҳудудида жойлашган ресурсларга нисбатан мулкчилик ҳуқуқи Иттифоқ қонунларида белгиланади.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар Иттифоқ ҳокимият ва бошқарув идоралари зиммасига юклатилган ваколатларни амалга ошириш учун зарур бўлган давлат мулки объектларини Иттифоққа топширадилар.

Иттифоқ мулки бўлган мол-мулкдан уни ташкил этган давлатларнинг муштарак манфаатлари йўлида, шу жумладан орқада қолган минтақаларни жадал ривожлантириш манфаатлари йўлида фойдаланилади.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ушбу шартнома тузилган пайтда мавжуд бўлган Иттифоқ олтин заҳирасидаги, олмос ва валюта жамғармаларидаги ўз улушига ҳақлидирлар. Хазиналарни янада кўпайтиришда ва улардан фойдаланишда мазкур давлатларнинг иштироки алоҳида битимларда белгиланади.

9-модда. **Иттифоқ солиқлари ва йиғимлари**

Иттифоқ бюджетининг Иттифоққа топширилган ваколатларни амалга ошириш билан боғлиқ бўлган харажатларни пул билан таъминлаш учун Иттифоқ тақдим этган харажатлар моддалари асосида республикалар билан келишиб белгиланган ва аниқлаб қўйилган музд ставкаларидаги ягона Иттифоқ солиқлари ва йиғимлари белгиланади. Иттифоқ бюджети харажатларини шартнома қатнашчилари назорат қиладилар.

Умумиттифоқ дастурлари манфаатдор республикаларнинг улуш тарзидаги ажратмалари ва Иттифоқ бюджети ҳисобидан пул билан таъминланади. Умумиттифоқ дастурларининг ҳажми ва мақсади Иттифоқ билан республикалар ўртасидаги битимлар орқали уларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши кўрсаткичларини эътиборга олиб тартибга солинади.

10-модда. **Иттифоқ Конституцияси**

Иттифоқ Конституцияси ушбу шартномага асосланади ва унга зид бўлмаслиги керак.

11-модда. **Қонунлар**

Иттифоқ қонунлари, уни ташкил этувчи давлатларнинг Конституциялари ва қонунлари ушбу шартноманинг қоидаларига зид бўлмаслиги керак.

Иттифоқ ихтиёридаги масалаларга доир Иттифоқ қонунлари республикалар ҳудудида устунликка эга бўлади ва ижро этиш учун мажбурийдир.

Иттифоқ ихтиёрига топширилган масалалардан ташқари барча масалаларга оид республика қонунлари унинг ҳудудида устунликка эга бўлади.

Башарти Иттифоқ қонуни ушбу шартномани бузса, республиканинг ўз ваколатлари доирасида қабул этган Конституциясига ёки қонунларига зид бўлса, республика ўз ҳудудида Иттифоқ қонунининг амал қилишини тўхтатиб қўйишга ва унинг юзасидан норозилик билдиришга ҳақлидир.

Иттифоқ Конституциясига ёки ўз ваколатлари доирасида қабул этган қонунларига зид бўлса, унинг юзасидан Иттифоқ норозилик билдиришга ва унинг амал қилишини тўхтатиб қўйишга ҳақлидир.

Низолар Иттифоқ конституциявий судига топширилади, мазкур суд бир ой давомида узил-кесил қарор қабул қилади.

III.

ИТТИФОҚ ИДОРАЛАРИ

12-модда. **Иттифоқ идораларининг тузилиши**

Иттифоқ ҳокимият ва бошқарув идоралари халқларнинг эркин хоҳиш-ирода билдириши асосида ва Иттифоқни ташкил этувчи давлатларнинг вакиллари иштирокида тузилади. Улар ушбу шартноманинг қоидаларига ва Иттифоқ Конституциясига қатъий мувофиқ равишда иш кўрадилар.

13-модда. **ССР Иттифоқи Олий Кенгаши**

Иттифоқнинг қонун чиқарувчилик ҳокимиятини ССР Иттифоқининг Олий Кенгаши амалга оширади, у икки палатадан — Республикалар Кенгаши ва Иттифоқ Кенгашидан иборат бўлади.

Республикалар Кенгаши республикаларнинг Олий ҳокимият органлари юборган вакиллардан иборат бўлади. Республикалар Кенгашида республикаларнинг ва миллий-ҳудудий тузилмаларнинг депутатлик ўринлари шартнома имзоланган пайтда СССР Олий Кенгашининг Миллатлар Кенгашида улар эга бўлган ўринлардан кам бўлмайди.

Шу палатанинг Иттифоқ таркибига бевосита кирувчи республикалардан барча депутатлари масалаларни ҳал этишда битта умумий овозга эга бўлади. Вакилларни сайлаш тартиби ва уларнинг нормалари республикаларнинг махсус битимида ва ССР Иттифоқининг сайлов қонунида белгилаб берилади.

Иттифоқ Кенгаши бутун мамлакат аҳолиси томонидан тенг сонли сайловчилар бўлган сайлов округлари бўйича сайланади. Бунда Иттифоқ Кенгашида шартномада қатнашувчи барча республикаларнинг вакиллари бўлиши кафолатланади.

Иттифоқ Олий Кенгашининг палаталари СССР Конституциясига биргаликда ўзгартишлар киритади; СССР таркибига янги давлатларни қабул қилади; Иттифоқнинг ички ва ташқи сиёсати асосларини белгилайди; Иттифоқ бюджетини ва унинг ижроси ҳақидаги ҳисоботни тасдиқлайди; уруш эълон қилади ва сулҳ тузади; Иттифоқ чегараларининг ўзгаришини тасдиқлайди.

Республикалар Кенгаши Иттифоқ идораларини ташкил этиш ва уларнинг фаолият тартиби тўғрисида қонунлар қабул қилади; республикалар ўртасидаги муносабатлар масалаларини кўриб чиқади; ССР Иттифоқининг халқаро шартномаларини ратификация қилади; ССР Иттифоқининг Вазирлар Маҳкамаси тайинланишига розилик беради.

Иттифоқ Кенгаши СССР фуқароларининг ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш масалаларини кўриб чиқади ҳамда Республикалар Кенгашининг ваколатига топширилган масалалардан бошқа барча масалалар юзасидан қонунлар қабул қилади.

Иттифоқ Кенгаши қабул қилган қонунлар Республикалар Кенгаши томонидан маъқуллангандан кейин кучга киради.

14-модда. **Мустақил Совет Республикалари Иттифоқининг Президенти**

Иттифоқ Президенти — Иттифоқ давлатининг бошлиғи бўлиб, у олий ижроия-бошқарув ҳокимиятига эгадир.

Иттифоқ Президенти Иттифоқ Шартномасига, Иттифоқ Конституцияси ва Қонунларига риоя этилиши кафили бўлади; Иттифоқ Қуролли Кучларининг Бош қўмондони; чет эллар билан муносабатларда Иттифоқ номидан иш қилади; Иттифоқнинг халқаро мажбуриятлари бажарилишини назорат қилади.

Президент Иттифоқ фуқаролари томонидан ялпи, тенг ва тўғри сайлаш ҳуқуқи асосида яширин овоз бериш йўли билан 5 йил муддатга ва кўпи билан сурункасига икки муҳлатга сайланади. Умуман Иттифоқда ва уни ташкил этувчи давлатларнинг кўпчилигида овоз беришда қатнашган сайловчилар овозларининг ярмидан кўпроғини олган номзод сайланган ҳисобланади.

15-модда. **ССР Иттифоқининг Вице-президенти**

ССР Иттифоқининг Вице-президенти ССР Иттифоқининг Президенти билан бирга сайланади. Иттифоқ Вице-президенти Иттифоқ Президентининг ваколати билан унинг айрим вазифаларини бажаради ҳамда СССР Президенти бўлмаган вақтда ва у ўз вазифаларини бажариш имконияти бўлмаганида унинг ўрнини босади.

16-модда. **ССР Иттифоқи Вазирлар Маҳкамаси**

Иттифоқ Вазирлар Маҳкамаси Иттифоқ ижроия ҳокимияти идораси бўлиб, Иттифоқ Президентига бўйсунади ва Олий Кенгаш олдида жавоб беради.

Вазирлар Маҳкамаси Иттифоқ Президенти томонидан Иттифоқ Олий Кенгашининг Республикалар Кенгаши билан келишиб тузилади.

Иттифоқ Вазирлар Маҳкамасининг ишида республикалар ҳукуматларининг бошлиқлари ҳал қилувчи овоз ҳуқуқи билан қатнашадилар.

17-модда. **ССР Иттифоқи Конституциявий суди**

ССР Иттифоқи Конституциявий суди СССР Президенти ва СССР Олий Кенгаши палаталаридан ҳар бири томонидан тенг негизларда тузилади.

Иттифоқ Конституциявий суди Иттифоқ ва республикаларнинг Қонун ҳужжатлари, Иттифоқ Президентининг ва республикалар президентларининг Фармонлари, Иттифоқ Вазирлар Маҳкамасининг меъёрий ҳужжатлари Иттифоқ Шартномасига ва Иттифоқ Конституциясига мувофиқлиги тўғрисидаги масалаларни кўриб чиқади, шунингдек Иттифоқ билан республикалар ўртасидаги, республикалар ўртасидаги низоларни ҳал этади.

18-модда. **Иттифоқ (федерал) судлари**

Мустақил Совет Республикалари Иттифоқининг Олий суди, Иттифоқ Олий ҳакамлик суди, Иттифоқ Қуролли Кучларидаги судлар — Иттифоқ (федерал) судларидир.

Иттифоқ Олий суди ва Иттифоқ Олий ҳакамлик суди Иттифоқ ваколатлари доирасида судлов ҳокимиятини амалга оширади. Республикалар олий суд, ҳакамлик идораларининг раислари лавозимларига кўра тегишли равишда Иттифоқ Олий суди ва Иттифоқ Олий ҳакамлик суди таркибига кирадилар.

19-модда. **ССР Иттифоқи прокуратураси**

Иттифоқ Бош прокурори республикаларнинг бош прокурорлари (прокурорлари) ва уларга бўйсунувчи прокурорлар Иттифоқнинг Қонун ҳужжатлари ижро этилишини назорат қиладилар.

Иттифоқ Бош прокурори Иттифоқ Олий Кенгаши томонидан тайинланади ва унга ҳисоб беради.

Республикаларнинг бош прокурорлари (прокурорлари) уларнинг қонун чиқарувчи Олий идоралари томонидан тайинланади ва лавозимларига кўра Иттифоқ прокуратураси ҳайъати таркибига киради. Улар Иттифоқ Қонунларининг ижро этилишини назорат қилиш соҳасидаги фаолиятида ўз давлатларининг қонун чиқарувчи Олий идораларига ҳам, шунингдек Иттифоқ Бош прокурорига ҳам ҳисоб берадилар.

IV.

ЯКУНЛОВЧИ ҚОИДАЛАР

20-модда. **ССР Иттифоқидаги миллатлараро алоқа тили**

Республикалар ўз давлат тили (тиллари)ни мустақил равишда белгилайдилар. Шартнома қатнашчилари рус тилини ССР Иттифоқидаги миллатлараро алоқа тили, деб тан оладилар.

21-модда. **Иттифоқ пойтахти**

ССР Иттифоқининг пойтахти — Москва шаҳридир.

22-модда. **Иттифоқнинг давлат рамзлари**

ССР Иттифоқи давлат гербига, байроғига ва мадҳиясига эга бўлади.

23-модда. **Шартноманинг кучга кириши**

Ушбу шартнома Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар Олий давлат ҳокимият идоралари томонидан маъқулланади ва уларнинг мухтор делегациялари имзолаган пайтдан бошлаб кучга киради.

Уни имзолаган давлатлар учун ўша кундан эътиборан ССР Иттифоқини ташкил этиш тўғрисидаги 1922 йил шартномаси кучини йўқотди, деб ҳисобланади.

Шартнома кучга кириши билан уни имзолаган давлатлар учун энг кўп қулайлик тартиби амал қила бошлайди.

Мустақил Совет Республикалари Иттифоқи билан Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи таркибига кирувчи, аммо ушбу шартномани имзоламаган республикалар ўртасидаги муносабатлар ССР Иттифоқи қонунлари, ўзаро мажбуриятлар ва битимлар асосида тартибга солиниши лозим.

24-модда. **Шартнома бўйича масъулият**

Иттифоқ ва уни ташкил этувчи давлатлар қабул этилган мажбуриятларнинг бажарилиши учун ўзаро масъул бўладилар ва ушбу шартномани бузиш оқибатида етказилган зарарнинг ўрнини қоплайдилар.

25-модда. **Шартномани ўзгартириш ва тўлдириш тартиби**

Ушбу шартнома ёки унинг айрим қоидалари Иттифоқни ташкил этувчи барча давлатларнинг розилиги билангина бекор қилиниши, ўзгартирилиши ёки тўлдирилиши мумкин.

Заруратга қараб, шартномани имзолаган давлатлар ўртасидаги келишувга мувофиқ унга иловалар қабул этилиши мумкин.

26-модда. **Иттифоқ олий идораларининг давомийлиги**

Давлат ҳокимияти ва бошқарувини амалга оширишда узилиш бўлмаслиги учун Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Олий қонун чиқарувчи, ижроия ва судлов идоралари ушбу шартномага ва СССРнинг янги Конституциясига мувофиқ Мустақил Совет Республикалари Иттифоқининг Олий давлат идоралари тузилгунга қадар ўз ваколатларини сақлаб қоладилар.

Депутатлик ҳаловат эмас

ДАНГАЛЧИ

Сотволди Ғаффоровнинг Тўрақўрғонда раҳбар сифатида танилганигаям йигирма йилдан ошди. Бироқ унинг ҳаёти райондаги айрим раҳбар ходимларникидай бир текисда кечмади. Бу йиллар ичида у неча марта «йиқилиб», неча марта «тикланди». Бунга Сотволди аканинг ўзи, тўғрироғи—унинг феъли-атвори сабаб эди. Район раҳбарлари бирор нарсани талаб қилсалар, ҳар доим ҳам «Хўп бўлади, бажарамиз» деб кетавермасди. Унинг қайсарлиги туфайли райком бюроси мажлислари кўпинча жанжалга айланиб кетарди.

1971 йилнинг баҳори. У район қишлоқ хўжалиги машиналарини таъмирлаш марказий устахонаси бошлиғи бўлиб ишлаб турган пайтлар эди. «Ғаффоровни Димитров номли колхозга раис этиб сайлашаркин» деган гап тарқалди. «Қайси ёзуғим учун?» деган фикр ўтди унинг хаёлидан. Ахир ҳозир бу хўжаликнинг барча раҳбарлари пахта сотиб олишда айбланаётган пайт-ку. Раис бир йил, бош бухгалтери эса бир ой ишламаёқ қамоққа олинган...

Райком бюросининг ҳукми ҳукм пайтлар эмасми, у бир мажлис қарори билан жанжалнинг уясига айланган ўша Димитров номли колхозга раис бўлди-қолди. Илгарилари елкасига қоқиб юрган биринчи котиб энди нима қилиб бўлса ҳам планни бажар, деб талаб этар эди. Райком бобони хурсанд қилиш учун у ҳам қингир ишга қўл урсинми? Йўқ, бошига қилич келса ҳам бундай қилмайди. Узоқ борса ишдан олишади.

Кўп ўтмаёқ раис биринчи билан келишолмай қолди. Райком кўрсатмаларига амал қилмаган коммунист сифатида ҳайфсанлик бўлди. 1978 йил охирларига келиб биринчи котибнинг Сотволди акани кўрса «жини» хуруж қиладиган бўлди. Бюро мажлисларида энди фақат Ғаффоровнинг пўстаги қоқиларди. «Яна қайсарлигини айтмайсизми унинг! Йўл кўрсатсангиз, «ундай эмас, бундай» деб туради. Кўрамиз, бу дангалчилиги билан қаергача бораркин», — дер эди райком котиби.

Дала ишларидаги камчиликлари учун раисга яна битта ҳайфсан берилди. Бу энди обрўйинг борида, аризангни ёзиб жўнаб қол, дегани эди. Сотволди Ғаффоров бўлса:

— Ҳозир бўшайдиган раис йўқ. Йиғим-теримни тугатайлик, ана ундан кейин бир кун ҳам ишламайман. — деб туриб олди...

Хуллас, ўша йили йиғим-терим мавсуми тугагач, Сотволди ака раисликдан бўшаб, яна район марказий ремонт устахонасига бошлиқ бўлиб ўтди. Ў меҳнат фаолиятини шу ердан бошлаган эмасми, ҳеч нарса бўлмагандай, қизғин ишга киришди.

Саксонинчи йилларнинг охирлари... Чорва маҳсулдорлигини ошириш ҳақида бутун мамлакат бош қотирарди... Райондаги «Шарқ юлдузи» колхози раиси А. Деҳқонов чорвадаги хатолари учун ишдан олиниб, партиядан ўчирилганига ҳам икки ойча бўлди. Хўжаликка лаёқатли, янги раҳбар изланарди. Худди шу кунлари райком пленум чақириб қолди. Унда шахсан обкомнинг биринчи котиби иштирок этарди. Кун тартибида, чорва масаласи. Гап айланиб яна «Шарқ юлдузи» колхозидаги аҳволга тақалди — хўжаликда чорвани оёққа турғизиш мумкинми, йўқми? Минбарга кўп қатори Сотволди ака ҳам таклиф этилди.

— Нега бўлмас экан, бўлади. Бунинг учун хўжалик раҳбарида озгина ғайрату бир чимдимгина лаёқат бўлса бас...

Маърузаларни таҳлил қилиб ўтирган обком котиби райкомнинг биринчисига ялт этиб қарайди. Гувоҳларнинг айтишича, бу қарашда «Ана сизга раис! Сиз бўлса раис излаб юрибсиз» деган ишора бор эди. Пленум аъзолари йиғилишдан: «Тамом, Сотволди яна раис бўлди», — деган ўй билан тарқалишибди.

Одамларнинг башорати тўғри чиқди. Икки-уч кун ўтгач, уни райкомга чақиришди:

— Биз сизни «Шарқ юлдузи»га раисликка мўлжаллаяпмиз, нима дейсиз?...

Сотволди аканинг «дело»си обкомга юборилди. У ердаги эски ҳужжатларда эса район раҳбарларининг «Ишни эплай олмагани учун раисликка нолойиқ...» деган бир пайтлардаги хулосаси обком бюросида ҳам тасдиқлаб қўйилган экан. Буёғи қандай бўлди?

— Эплайди.

Саркотибнинг шу бир оғиз сўзи барча тўсиқларни йиқитиб юборди.

1987 йил май ойи. «Қизиқ, Димитров номли колхозга ҳам май ойида раис бўлиб борувдим», — хаёлидан ўтказди Сотволди ака. — Ишқилиб бу гал ишим бароридан келсин. Насиб этса, ободончиликка зўр бераман. Йўллар, бинолар қураман. Қишлоқларга газ олиб келаман. Ҳар бир кунимни хайрли ишларга сарф этаман. Майиб-мажруҳ, етим-есир, ночор-нотавон, бева-бечораларга меҳр-мурувват кўрсатаман. Ахир бундай кишиларнинг соғу саломат, тўрт мучаси соғ одамларда ҳақи бор. Худо хоҳласа шундай қиламан... Одамдан фақат яхши ишларигина эсдалик бўлиб қоларкан. Яхшиликни биладиганлар анқонинг уруғи бўп қолди, дейишади баъзилар. Йўқ. Бу яхши ниятли, дили пок кишиларнинг фикри эмас. Бураматутнинг биринчи раиси Сомихон Хўжаевни колхозчилар ҳамон «Раҳматли ҳалол, яхши одам эди», — деб эслашади-ю. Чунки у шу ҳурматга лойиқ ишлар қилган эди. Мана колхоздаги тўртта (салкам 25 гектар) боғнинг ўзи ҳам ундан ажойиб эсдалик. Эктириб қўйган экан одамлар ҳам, давлат ҳам баҳраманд бўлаяпти. У раислик пайтида кўп одамларни ўқишга юборган эди. Бугун уларнинг бири агроном, бири раис муовини, яна бири бригадир... Район, вилоят идора ва ташкилотларида ишлаётганлари қанча-дан-қанча. «Хўжаевнинг кадримиз», — деб мақтаниб ҳам қўйишади айримлари. Хўжаликда қурган бинолари, эккан дарахтлари унинг номини ҳар кун, ҳар соатда эслатиб туради.

Сотволди ака колхозга ана шундай эзгу ниятлар билан қадам қўйди.

Ишни Бураматут қишлоғи ўртасидан ўтган кўчани кенгайтириб тўғрилашдан бошлади. Қишлоқларга чиқиб, одамларнинг турмуш шароити билан танишди. Колхозчилар билан суҳбатлашди. Кўмакка муҳтож, ҳожатмандлар арзини эшитди. Оғирроқ ишларни юрагига тугиб, бундайроқ муаммоларни ўрнида ҳал қилиб кетаверди. Раиснинг бир қарашда тундроқ, аммо самимий қиёфаси, икки-уч ой ўтмаёқ, одамлар қалбига ўрнашди. Билдики колхозчини бениҳоя мустарин қилиб, жигарини эзаётган муаммолардан бири — томорқа масаласи экан. Бир куни у:

—Э, нима бўлса пешонамдан кўрдим: одамларга ер берамиз, — деб юборди.

Бу пайтда республикамиз Президентининг аҳолини ер-жой билан таъминлаш ҳақидаги машҳур қарори чиқишига ҳали 1,5 йил вақт бор эди. Юзга яқин хўжаликка томорқа ажратиб берилди. Баъзилар раиснинг бу тантилиги ўз бошига бир бало бўлиб тушмаса гўрга эди, деб қўйишарди.

Сотволди Ғаффоров ўзидан олдинги раисларнинг камчиликларини эл-оламга гапириб, дўмбира қилиб юрмади. Аксинча зарур бўлиб қолса: «Улар ҳам қўлидан келганча ҳаракат қилишди. Фақат омадлари чопмади» деб қўяқоларди. Раиснинг бу одатлари колхозчиларга маъқул тушди. Ишлар юришиб кетди.

Келинг, шу ўринда бир-иккита рақам келтирайлик. 1987 йили ҳар бир кишининг ўртача ойлик иш ҳақи 123 сўмни ташкил этган бўлса, келгуси йили бу кўрсаткич 175 сўмга кўтарилди. Ўтган 1990 йилга келиб эса колхозчиларнинг ойлик маоши 215 сўмни ташкил этди. Тўрт йилда деярли 1,5—2 баробар ўсди. Рентабеллилик ҳам 1988 йилга ўтиб кескин кўтарилди: салкам 35 фоиз. Йиллик соф фойда 1.396 минг сўмни ташкил этди.

Раис фурсатни бой бермай, катта ишларга киришди.

— 1992 йилда хўжалигимиздаги барча мактаблар (улар 6 та) бир сменада ишлайдиган бўлади. Ҳамма гўдакларимиз болалар боғчаларида тарбияланадилар, — дейди у.

Хуллас, хўжаликда амалга оширилаётган хайрли ишлар, қурилган ва қурилаётган иншоотларнинг саноғига етиш қийин. Шу ўринда ўқувчи, «Хўш, колхоз чорвасида ўзгариш бўлдими?» дер. Ҳа, чорвачилик фойда келтирувчи соҳага айланди. Бунга эришиш учун фермалар тўлиқ таъмирланиб, механизациялаштирилди. 360 бош қорамолга мўлжалланган янги молхона қуриб, ишга туширилди. 1990 йилнинг якунига кўра хўжаликда ҳар бош сигирдан соғиб олинган сут 3550 килограммдан ошиб кетган. Хўжалик чорвадорлари бу йил ана шу кўрсаткични тўрт минг килограммга чиқариш учун астойдил ҳаракат қилишаяпти.

Мана, тўрт йилдирки, колхозда бирон соҳа йўқки, оқсаган ёки бажарилмай қолган бўлсин. Айримлар: «Ҳа, энди Сотволди ака районнинг оқсоқол раиси, Ўзбекистон ССР халқ депутати бўлгандан кейин иши беш бўлади-да», — дейишлари мумкин. Бироқ бундай гапни оғзига кучи етмаганларгина айтади.

Районда ким билан гаплашманг Сотволди аканинг одамохунлиги, инсонларга, у ким бўлишидан қатъий назар, ҳурмат билан муносабатда бўлишини айтади.

— Бир кун тонг саҳар маҳали, дарвоза тақиллаб қолди, — дея ҳикоя қилади район агросаноат бирлашмаси раиси О. Хўжаев. — Чиқиб эшикни очдим. Остонада Сотволди ака турарди. Ҳа, тинчликми, келинг, десам, «Тезда кийининг, Исмоил чўпоннинг онаси бандалик қипти, фотиҳа ўқип келамиз», — дейди. Исмоил чўпон ким денг. Қўшни «Ўзбекистон» колхозининг қўйларини боқиб юрувчи оддий қирғиз киши бўлиб, унинг ота ўтови Қирғизистоннинг Олабуқа районида эди. Оралиқ масофа тоғ оралаб, салкам юз чақирим. Начора, йўлга чиқдик. Қирғизларнинг бу ишимиздан қанчалар кўнгли кўтарилганини кўрсангиз эди. Ана энди айтинг, ўша чўпон, унинг туғишганлари Сотволди ака деса ўзини тоғдан ташламайдими?

Ҳа, Сотволди ака учун одамнинг катта-кичиги йўқ. Бўладиган ишни чўзмайди. Одамни сарғайтирмай бўлдиради, қўяди. Қўлидан келмайдиган ишни ҳам дангал айтади. Биз бу фикрларни хўжаликнинг 2 бригадаси сувчиси Алижон Ниёзов, боғбон Бурхониддин Муҳсинов, нафақадор Иловиддин Қодиров сингари юртнинг ҳурматли кишиларидан ҳам эшитдик. Улуғ Ватан уруши қатнашчиси Отақўзи ота Маврулов эса колхоз раҳбарлари фаолиятидан кўпчилик миннатдор эканликларини айтиб, уларнинг ҳақларига дуо қилди. Отанинг айтишича, колхоз унинг нураб, тўкилиб қолган уйини таъмирлаб берибди.

— Ўғлим, бу ишларга иккита сигирнинг пули кетди. Менда бунча пул қайда эди, — дейди чол янгидай бўлиб қолган уйига ишора қилиб.

У депутатликнинг дастлабки йилида бирор дақиқа ҳам ташвишсиз ўтганини эслай олмайди. Баъзан ташкилотма-ташкилот, идорама-идора чопиб, ҳориб-чарчаб, бурнидан тортса йиқилгудек бўлиб қолган пайтларда: «Менга нима зарур эди. Пенсияга икки йил қолганда, ўз хўжалигимни тебратиб, мазза қилиб юрсам бўлмасмиди?» — дея ўйлаб қолади. Машойихларнинг «Дардман қилиб яратган, дармонини ҳам беради» деган ажойиб иборасини эслаб: «Дардман қилиб яратганигаям шукур, дармонидан қисмасин энди», — дея яна курашларга отланаверади.

Сайлов арафасида ўзи раислик қилаётган хўжаликнинг 70 фоизга яқин хонадонини газлаштириб улгурган эди. Буни билган қўшни хўжаликлардаги сайловчилари ҳам тинчитмай қўйишди: Битта қишлоққа табиий газ келтириш Сулаймон тоғини кўпоришдай гап бўлиб турганда, бешта хўжалик аҳолисини газ билан таъминлашни тасаввур қилиб кўринг. Бунинг устига йўллар қурилиши, турли иншоотлар, қамалган, урилган-сурилганлар тақдири... Ҳаммаси бирдай долзарб. Шунинг учунми, Сотволди ака билан учрашувимиз анча қийин бўлди. Бир борсак, Ленин номли колхозни газлаштиришга лойиҳа-смета қилдириш ташвиши билан вилоят марказига кетган, иккинчи бор излаб борганимизда қамалиб Россияда ётган беш болали бир йигитни қутқариб олиш дарди билан овора бўлиб юрганлигини айтишди. Учинчи гал борганимизда у колхоз чавандозларини олиб Наманган районига улоқ чопгани кетган экан.

— Ажабо, — деймиз, — каттагина хўжалик раиси, халқ депутати улоқ чопиб юрса-я! Гапимизни эшитган шу ерлик ҳамроҳимиз бунга жавобан дейди:

— Бизда ҳамма чавандоз, ҳамма улоқчи. Ҳатто обкомнинг котибларям. Бу айни одамларнинг ёз бўйи танасига ўрнашиб қолган чарчоқлари ҳордиғини чиқарадиган ўйин.

Ҳамроҳим гапидан тўхтаб мендан сўрайди.

— Улоқ чопганмисиз?

— Йўқ...

— Эҳ, биродар, от миниб, елдай учмабсиз, дунёга келмабсиз!

Балки ҳамроҳим ҳақдир, — дейман ичимда. Йўқса, Сотволди акадай обрўли, салобатли одам шунча ташвиш, шунча ғами билан от чопиб, ҳай-ҳувлашиб, чавандозлар билан талашиб-тортишиб юрармиди! Дарвоқе, улоқ майдони ҳам ўзига хос бир жамият. Эҳ-ҳа, бу майдонда не-не чавандозлар, пирлардан мадад тилаб, от сурмайдилар, дейсиз. Танани тақимига босиб, даврадан олиб чиқиб, бир манзилга элтиб ташлаш фақат кучли, эпчил, чидамли, уддабурон чавандозларгагина насиб этади. Демак чавандозлик ҳам депутатликка ўхшаган гап. Совринни удда қилган олади.

Биз ўз қаҳрамонимизга «Улоқлардан тақимингиз танасиз чиқмасин. Совринларингиз, — сайловчилар ишончи — кўпайгандан-кўпайсин», — деймиз.

Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ.

Пахта теримига ҳозирланаяпсизми?

КЕСКИН ЧОРАЛАР КЎРИЛАДИ

Кейинги йилларда биз: текширувчи кўп, комиссия кўп. Пахтакорни ўз ҳолига қўйиш керак, дедик. Ва уларни тинч қўйдик ҳам. Ҳатто унутиб юборишимизга ҳам сал қолибди. Ҳолидан хабар олмай қўйибмиз. Яширишнинг нима кераги бор, ҳозир қишлоқ аҳлининг аҳволи яхши эмас. Бозор иқтисодиёти уни чор атрофдан ўраб келмоқда. Ўз-ўзини ун, нон билан таъминлаш деган нарсага кўпгина давлат хўжалиги директорлари ҳануз кўника олишмаяпти. Шунингдек, баъзилар комиссия ва текширувларга «банги» ҳам бўлиб қолишганки, бу улар учун гўё ҳаётий заруратга айлангандек. Текшириш бўлмаган куни чойни аччиқ дамлаб, соянинг қалинига ўтиб, ётаверишади.

Жиззах вилоят совети раёсатининг навбатдаги мажлиси ана шу масалаларга бағишланди. Йиғинга фақат район советлари раислари ва пахтакор районларга чиқиб келган комиссияларнинг аъзолари таклиф этилди. Масалалар кескин, принципиал, юз хотирсиз ўртага қўйилди. Айбдорлар аяб ўтирилмади, зеро, олдинда ҳал қилувчи дам — пахта терими турибди.

Умуман олганда мўл пахта ҳосили етиштирилган, аммо уни териб олишдаги асосий куч — техника таъмири ўлда-жўлда. Тезда қатъий чора-тадбирлар кўрилмас экан, яна Тошкентдан келадиган ҳашарчиларга кўз тикишдан бошқа илож қолмайди. Ҳолбуки, вилоятнинг ўзида етарли куч ва имкониятлар бор. Зудлик билан уларни ҳаракатга келтириш, ишга тушириш, пахта йиғим-теримигача барини теримга тахт қилиб қўймоқ зарур.

Вилоят бўйича фақат Дўстлик районига қарашли хўжаликлардагина техника таъмири бир қадар кўнгилдагидай кетмоқда. Шунингдек, Зарбдор район «Ленин йўли» давлат хўжалигидаги аҳвол ҳам қониқарли. Аммо бошқа районлар, хўжаликларнинг бирортаси ҳақида илиқ гап айтиб бўлмайди.

Октябрь район Файзулла Хўжаев номли давлат хўжалигининг баъзи майдонларидаги ғўзалар чеканка қилинмаган, ўт босган далалар бор. 20 фоиз ер куч етмайди, деб ҳайдалмай қолдириб юборилган. Суғориладиган ернинг бир йиллик умри бекорга ўтмоқда.

Охунбобоев номли хўжаликда ёпиқ зовурларнинг аксарияти ишламайди. Ишлайдиганлари ҳам сувга бостирилган, лойқага тўлдирилган. Ҳар соҳада хўжасизлик яққол кўзга ташланади. Пайкал-пайкал ғўзалар чанқаб ётгани ҳолда кишиларнинг ўзларига қарашли томорқалардаги қовун-тарвузларнинг палаги кўм-кўк бўлиб, яшнаб турибди. Қараб ҳавасинг келади. Ғўза нега чанқаб ётганини дарҳол тушунасан. Текширувчилар тўрт соат дала кезиб, хўжаликнинг бирон раҳбарини топишмаган. Улар ҳозир ҳар бир раҳбарнинг ўрни — далада эканлигини ё тушунишмайди, ё тушунишни исташмайди.

Шу районнинг Собир Раҳимов номли хўжалигидаги марказий таъмирлаш устахонаси бетартиб. Токарлик цехидан бошқа бирон жойда билимдон мутахассис йўқ. Слесарь, моторчиларга яхши маош тўланмагани учун улар бу ерда узоқ ишламайдилар. Имкон топилди дегунча, томорқа олиш мумкин бўлган бригадага интиладилар. Ҳолбуки, ҳар бир моторчининг иш ҳақи 700—800 сўм қилиб қўйилса, тракторчилар ўз ишини қилар, таъмирчилар ҳам устахонада қўним топар, иш юришарди. Ҳозир эса ҳар бир механизатор тракторини устахонага келтириб таъмирлайди, кейин унинг эҳтиёт қисмларини биров ўғирлаб кетмасин, деб уйига олиб қўяди. Аҳвол шунақа бўлса, унда таъмирхонанинг, бир қатор усталарнинг, бош инженернинг нима кераги бор?

«Уч қаҳрамон» давлат хўжалигидаги аҳволга мутлақо чидаб бўлмайди. Пахтанинг қарови расво, агар техника таъмири шу хилда кетадиган бўлса, бор пахта ҳам кузнинг қорли-ёмғирли кунларига қолиб кетиши тайин.

Пахтакор районига қарашли Акмал Икромов номли хўжаликнинг марказий таъмир устахонаси мутлақо қаровсиз. Шу районнинг «Самарқанд» давлат хўжалигида ҳам камчиликлар бисёр. Баъзи директорлар эса дуч келганда «бажарамиз, тузатамиз», деб қўлларини кўксига қўйишади. Бир ҳафтадан кейин келиб қарасанг яна ўша аҳвол: ҳеч нарса қилинмаган бўлади. «Пахтакор» давлат хўжалигининг директори «бегона ўтни икки кунда қуритамиз», деб кўкрак керган. Бироқ бир ҳафтадан сўнг худди ўша далани қалин ўт босиб кетган.

Жиззах районига қарашли «Ўзбекистон» давлат хўжалигида ўрилган беда қуриб, уқаланиб, ҳавога учиб бормоқда. Ваҳоланки, бедага етолмаётган оилалар кўп. Бу хўжасизликка қатъиян барҳам бериш керак. Беда ташийдиган трактор бузилиб қолди, деган баҳона айтилди. У ҳолда аҳолига рухсат берилсин, уйларига ташиб олишади. Ана шунда ҳам исрофгарчиликка чек қўйилиб, аҳоли мамнун бўлади.

— Президент фармонларига кимки беписандлик билан қарар экан, у тегишли жазони олиш муқаррар, — деди вилоят совети раиси Эркин Турсунов.

Карл Маркс номли хўжаликда кўп далаларни ўт босиб кетаяпти. Зудлик билан бартараф этилмаса, эртага пахта териш машиналари ғўзани оралай олмайди. Айниқса, далада биронта итузум, шўра қолмаслиги керак. Бу ўтлар терим сифатига қаттиқ салбий таъсир кўрсатади. Хўжалик 15 дона машинани теримга тайёрладик, деб маълумот берган. Аммо текшириш пайти бу маълумот ёлғон эканлиги маълум бўлиб қолди. «Москва», Ҳамроқул Носиров номли хўжаликлардаги аҳвол ҳам ташвишланарли.

Хуллас, камчилик кўп. Афсуски, кўпгина хўжаликларнинг раҳбарлари олма пиш — оғзимга туш, деб ўтиришибди. Бундай кайфиятга энди барҳам берилади, кимки барҳам бермаса, унга нисбатан кескин чоралар қўлланади, деб таъкидланди йиғинда.

Мажлисда кўрилган масалалар бўйича қарор қабул қилинди.

А. МАМАРАСУЛОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ҚИРҒИЗИСТОН ЯНГИЛИКЛАРИ

КОН ТОПИЛДИ — ЗАВОД ҚУРИЛМОҚДА.

ЛЕНИНГРАДЛИК геологларнинг саъй-ҳаракатлари билан Жалолобод яқинида шиша ишлаб чиқаришда қўлланиладиган хом ашё — кварц қуми кони топилди. Мутахассисларнинг тахминига кўра у Жалолободда қурилиши мўлжалланаётган шиша ишлаб чиқарувчи завод учун юз йилга етаркан. Завод тўрт йилдан сўнг ишга туширилиб, ҳар йили 150 миллион дона шиша идишлари тайёрлайди.

РЎЙХАТГА ОЛИНДИ

ҚИРҒИЗИСТОН Адлия вазирлиги Ўшда ташкил этилган ўзбек миллий-маданий марказини рўйхатга олди. Бир неча насрий мажмуалар муаллифи ёзувчи Мирзоҳид Мирзараҳимов марказ раиси этиб сайланди.

Раҳим КАРИМОВ,

Комсомолобод районидаги Мингбулоқ қишлоғилик 106 ёшли отахон Турдиали Дадабоев — табаррук оқсоқоллардан. Отанинг Катта Фарғона канали, Фарҳод ГЭСи қурилишларида меҳнати синггaн.

Яқинда унинг хонадонида катта шодиёна бўлиб ўтди: дўсту биродарлари, фарзанд, невара-чеваралари отанинг умр йўлдоши Ҳанифахон ая билан турмуш қурганига 75 йил тўлганлигини нишонлашди.

Тоҳир ҲАМРОҚУЛ олган сурат.

СИЗДАН УГИНА, БИЗДАН БУГИНА

АНДИЖОНЛИКЛАР Волгоград вилояти меҳнаткашлари билан узоқ муддатга мўлжалланган ҳамкорликни бошлаб юбордилар. Келишувга мувофиқ ҳамюртларимиз олис ўлкадаги дўстларига ёрдамга келишди. 200 нафар комбайнчи ва 300 ҳайдовчи ўз техникалари билан вилоятда етиштирилган ғаллани ўриб-йиғиб олишга киришдилар.

Ўрим-йиғимдан сўнг андижонликлар 100 минг тонна ғалла оладиган бўлишди. Бундан ташқари андижонликлар Волгограддан қурилиш материаллари: шифер, цемент ҳамда қувурлар, сим оладилар.

Ф. ШОДМОНАЛИЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

•Абдулла Авлоний номидаги мукофотга номзодлар

ТАҚДИРЛАНИШГА ЛОЙИҚ ТАДҚИҚОТ

Болалар адабиёти фақат болалар ҳаётидангина эмас, балки «халқ ҳаётида ҳам ниҳоятда буюк аҳамиятга эга бўлиб, у халқнинг бутун адабиёти ва фани қуриладиган пойдевордир», — деган эди Л. Гогобашвили.

Бу «пойдеворни» яратувчи ёзувчиларни ва унинг сифатини баҳоловчи адабиётшуносларни эъзозлаш, тақдирлаш масаласига бизда ниҳоятда кам эътибор берилади. Тўғрироғи, умуман менсимай қаралади. Шу маънода Ўзбекистон Давлат матбуот комитети томонидан ўзбек болалар адабиётининг энг яхши намуналарини тақдирлаш ва тарғиб этиш мақсадида Абдулла Авлоний номидаги мукофотнинг таъсис этилганлиги ниҳоятда қувончли воқеадир.

Ушбу кўрикда қатнашиш учун танлаб олинган асарлар орасида муаллифлар гуруҳи ҳамкорлигида ёзилган «Ўзбек болалар адабиёти ва адабий жараён» номли рисола бор. У Ўзбекистон Фанлар академияси Адабиёт илмгоҳи олимлари томонидан яратилган «Ўзбек болалар адабиёти тарихи очерки» (1978), «Болалар адабиёти ва замонавийлик» (1981) тадқиқотларининг давомидир. Учинчи китобнинг улардан фарқли, қимматли томони шундан иборатки, унда ўзбек болалар адабиёти назарий-тарихий проблемалар асосида изчил текширилган.

Маълумки, ўзбек болалар адабиёти катталар адабиётининг ажралмас бир қисми сифатида бевосита унинг бағрида шаклланди ва тараққий этди. Шунинг учун ҳам муаллифлар ўзбек совет болалар адабиётининг туғилиши ва тараққиётини даврлаштиришда, ўзбек совет адабиёти тарихини даврлаштириш принципларига (гарчи мунозарали бўлса ҳам) таянганлар. Ўзбек совет болалар адабиётининг 20-йиллардан то 80-йилларгача бўлган тараққиёт босқичлари ҳар бир даврдаги адабий жараённинг ўзига хос хусусиятлари таҳлили билан ўзвий боғлиқ тарзда кўрсатилган. Шу принцип тадқиқотни ички бутунлик билан таъмин этган. Шунингдек, тарихийликка риоя этиш кўплаб ўзбек болалар адиб, шоир ва драматургларининг ижодий ривожланиши, илмий асослаш имконини берган.

Тадқиқотда 20-йиллар ўзбек болалар адабиёти тараққиётига самарали ҳисса қўшган Ҳамза, С. Айний, Сўфизода, Ғ. Ғулом, Ғайратий, Ҳ. Олимжон, Ш. Сулаймон, З. Диёр, И. Муслим, О. Икромов ва бошқа кўплаб ижодкорларнинг асарлари тарихийлик ва замонавийлик концепцияси нуқтаи назаридан таҳлил қилинади, маҳоратлари очилади. Шу билан бирга бу даврда яратилган кўплаб асарлардаги бир ёқлама талқинлар, бола характерини, ички оламини сунъий тасвирлаш каби камчиликлар ҳаққоний танқид қилинади. Шунингдек, ўзбек болалар адабиётининг ҳар бир босқичида ёш ёзувчиларнинг кириб келиши, уларнинг бадиий изланишлари, маҳоратларининг ўсиши, болалар тарбиясида муҳим роль ўйновчи асарлар ижод этишдаги ютуқлари, нуқсонлари хусусида ҳам объектив фикр юритилади.

Болалар адабиётининг катталар адабиётидан фарқлантириб турувчи асосий хусусиятларидан бири унинг педагогика билан чамбарчас боғлиқлигидир. Тадқиқотнинг энг қимматли томонларидан яна бири шундаки, унинг муаллифлари болалар адабиётининг ана шу етакчи хусусияти — педагогик-тарбиявий томонларини асар таҳлили жараёнида ҳеч қачон унутишмайди.

Рисолада камчиликлар ҳам йўқ эмас: бир неча асарлар номи қаторма-қатор саналади, лекин ғоявий-бадиий таҳлил этилмаган. Баъзан эса адресиликка риоя қилинмайди, айниқса, мактабгача ёшдаги болалар адабиётига ниҳоятда кам эътибор берилган, ваҳоланки, болалар адабиётида унинг алоҳида, ўзига хос ўрни бор.

Лекин булар китобнинг умумий савиясига у даражада салбий таъсир этмайди, унинг қимматини, аҳамиятини пасайтирмайди. У шу кунгача ўзбек болалар адабиёти бўйича яратилган энг йирик илмий асардир. Ҳозирги замон ўзбек болалар адабиёти бўйича шуғулланувчи олимларга ҳам, олийгоҳ ва илмгоҳларнинг талабаларига ҳам назарий-тарихий манба сифатида дастур бўла олади. Демак, Абдулла Авлоний номидаги мукофот билан тақдирланишга лойиқ тадқиқотдир.

Замира ИБРОҲИМОВА,
Филология фанлари номзоди.

Ф. СП—1

ССЖИ Алоқа вазирлиги «Матбуот уюшмаси»

„ХАЛҚ СЎЗИ“ (нашр номи) 64608 (нашр кўрсаткичи)

рўзномасига ОБУНА

обуна сони

1992 йил учун (ойлар бўйича)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Қаерга

(почта кўрсаткичи) (манзил)

Кимга

(насаби; исми ва отаси исмининг бош ҳарфлари)

РЎЗНОМАНИ ЕТКАЗИШ ВАРАҚЧАСИ

п.в. жойи

64608 (нашр кўрсаткичи)

„ХАЛҚ СЎЗИ“ (нашр номи)

обуна	баҳоси	сўм	обуна сони
янги манзилга юбориш	баҳоси	сўм	

1992 йил учун (ойлар бўйича)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Қаерга

(почта кўрсаткичи) (манзил)

Кимга

(насаби; исми ва отаси исмининг бош ҳарфлари)

ҚАДРЛИ МУШТАРИЙЛАР!

1992 йил учун рўзнома ва ойномаларга обуна қилиш давом этмоқда. «ХАЛҚ СЎЗИ» рўзномаси учун ҳам обуна барча алоқа бўлимларида 1 августдан бошлаб қабул қилинмоқда.

Рўзноманинг бир йиллик обуна баҳоси 25 сўм 68 тийин, ярим йилга 12 сўм 84 тийин, уч ойга эса 6 сўм 42 тийин.

ҲУРМАТЛИ МУШТАРИЙЛАР! Қадрдон рўзномангиз — «ХАЛҚ СЎЗИ»га обуна бўлишни унутманг!».

ХАЛҚ ТАЪЛИМИ

ИСЛОҲОТ ҚИРРАЛАРИ

Наманган вилоятининг ўрта ҳунар-техника билим юртларига кираётган ёшларга уч-тўртта турдош касбларни ўрганиш таклиф қилинмоқда.

Чунончи, фермерлик касби ҳар жиҳатдан мукаммал бўлиши лозим. Ҳозир Поп районидаги 36-ўрта ҳунар-техника билим юртида фермерлик касбини ўргата бошладилар. Ўқувчи фермер бўлиши учун тракторчи-машинист, ҳайдовчи, биолаборант, сабзавоткор, ҳисобчи, чорвадор каби ихтисосларни эгалламоғи лозим.

Шундай қилиб, бу ерда йигит ва қизларни бўлажак бозор муносабатларига тайёрлашга ҳаракат қилишмоқда. Ўрта ҳунар-техника билим юртини битирган йигит ёки қизнинг бирорта касбига талаб бўлмаса, у ўзини бошқа ишда бемалол кўрсатиши мумкин.

Мутахассисликни танлашга ҳам ёндашув ўзгарди. Ҳар бир ҳунар-техника билим юртида ҳисоб маълумотларига қараганда, етишмаётганлиги ўткир сезилаётган касбларга алоҳида эътибор бера бошладилар. Болалар боғчалари учун ошпазлар, тарбиячиларнинг ёрдамчилари каби касб эгаларини тайёрлаш гуруҳларига талабалар қабул қилиш анча кўпайтирилди.

Фақат бир йўналишдагина таълим берадиган ўқув юртларининг умри тугаб қолганга ўхшайди. Халқ хўжалигига турли касбдаги мутахассислар керак.

Н. ХЎЖАЕВА.

• *Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига*

ТАБАРРУК ИЗЛАР

Халқимиз даҳоси Низомиддин Алишер Навоий туғилган ва дафн этилган Ҳирот шаҳри тарих тақозоси билан Афғонистонда, умрларининг бир неча фасли ўтган Машҳад, Астробод Эрон заминидадир. Умидимиз шулким, кўҳна ва жафокаш Шарқ тупроғида ҳам дориламон аср келар ва республикамиз мустақиллиги йўлида қўшни давлатларга бемалол саёҳатга бориб келиш имкони туғилар. Ўшанда ҳар бир ўзбекнинг буюк бобокалонимиз ҳокини кўзига суртиш учун Хуросонга қадам ранжида қилиши ҳозир Қора денгизга боришдан яқинроқ бўлар. Бугунча бу ҳар кимга ҳам насиб этавермас экан, ўз юртимиз ҳудудидаги Алишер Навоий пойқадамлари етган манзилларни аниқлаш, хотираларини халқи учун қилиб кетган ва қилаётган хизматларига яраша эъзозлашимиз фарздир.

Навоий ҳазратлари Самарқандда, Улуғбек мадрасасида ўқиганларини яхши биламиз. Бу мадраса қисман бузилган бўлса-да, шукрким, ҳозиргача сақланиб қолган. Аммо таассуфки, бир неча улуғ ватандошимиз номи билан боғлиқ бу илм ва меъморлик обидаси нурашда давом этмоқда, кошинлари уқаланиб айрим сайёҳлар томонидан олиб кетилмоқда. Қай йўл ва қайси маблағ ҳисобига бўлмасин Улуғбек мадрасасини тез, соз ва мукаммал таъмирдан чиқариш ва абадий сақланадиган қилиб консервация қилиш кечиктириб бўлмайдиган вазифадир.

Юртимизда Навоий номлари билан боғлиқ яна қандай манзиллар бор? Китобларда, чизмаларда биргина Самарқанд кўрсатилади, холос (хусусан Адабиёт музейидаги харитада). Лекин ўша даврда (на чора, ҳозир ҳам) Ҳирот билан Самарқанд орасида самолёт қатнамаган-ку! Бу икки шаҳар оралиғи карвон ёки отда бир ойча йўл ва унинг учдан икки қисми республикамиз ерларига тўғри келади. Филология фанлари доктори Эргаш Умаровнинг «Совет Ўзбекистони» рўзномасининг 9-феврaль сонида босилган мақоласи бу масалага анча аниқлик киритган. Алишер Навоий ўтган жойлар ҳақида далиллар келтирилган. Изланишлар шу йўналишда филолог, тарихчи ва этнограф мутахассислар ҳамкорлигида давом эттирилса, аминмизки, Қашқадарё, Сурхондарё ва Самарқанд вилоятларида улуғ бобомиз бўлган тайин шаҳар ва қишлоқлар аниқланади.

Энди Навоий Самарқандда таҳсил кўрган йилларни олайлик. Шаҳарда ўнлаб мадрасада юзлаб толиби илм шуғулланган. Улардан бир қисми Алишер каби узоқроқ ва ҳатто Шому Ироқдан келишган бўлсалар, кўпчилиги Зарафшон, Хоразм, Чирчиқ, Фарғона воҳаларидан эди, дейиш мумкин. «Бобурнома»да қайд этилган факт — Навоий асарларининг Андижон туркийлари тилига мос эканлиги — балки мадрасада лаҳжаси туркийнавис шоирга ғоят ёқиб қолганлиги туфайлидир. Хондамир «Хулосат ул-ахбор»да «ҳаётининг бошида Мовароуннаҳр мамлакатида илм толиблари орасида кун кечириб кейин Ҳиротга келиб Алишер Навоий иноятн ва тарбияси туфайли обрў топган» Шамсуддин Муҳаммад Андижоний (Мир Сарбараҳна), ҳақида маълумот беради. Асли Андижонлик бу йигит Ҳиротга таваккал қилиб бормагандир, воқеан Навоийни аввалроқ таниган, уларнинг ҳимоясини қора қилиб борган бўлиши ҳаётга яқинроқ.

Шунингдек, талаба аҳли эртаю-кеч ҳўжраларидан чиқмай ўтирган бўлмасалар керак? Улфати чор тўпланиб илмий баҳслар, мушоиралар қурганлар, харпана уюштирганлар, узун қиш тунлари эса гап-гаштак еганлар, албатта. Баҳор кезлари улар наврўзини қутлашга, сумалак сайлига, ёз ойлари қовун сайли ва овга чиқиб турганлар («Рисолаи Тир Андоз» бежиз битилмаган). Айни шу толиблик йиллари Навоий ёр-дўстлари билан лола сайрини канда қилмаган бўлсалар керакки, биз «Хазоин ул-Маоний»да лола мотивини кўп учратамиз, (Навоий Ҳиротга қайтгач алғов-далғов сиёсий ҳаёт гирдобига йўлиқиб лола сайлининг мавриди бўлганини тасаввур қилиш қийин).

Хуллас, Навоий ҳазратлари Самарқанд атрофидаги кўплаб қишлоқ ва шаҳарларда бўлганда Имом ал-Бухорий мозорини зиёрат қилганлар, деб ишонамиз.

Бизни Мир Алишер Бухородаям бўлганмилар, деган савол ҳам ўйлантиради. Агар соғлом фикрдан келиб чиқадиган бўлсак, бу саволга «ҳа» деб жавоб бериш учун асос йўқ эмас. Доктор Э. Умаров мақолаларига илова қилинган харитада Ҳирот—Самарқанд йўлларидан бири Бухоро орқали ўтиши, фақат бироз айланма эканлиги кўрсатилган. Шу боис Навоий йўлдош бўлган карвон нисбатан тўғрироқ — Сурхондарё ва Қашқадарё орқали Шаҳрисабз устидан ўтган деб ҳисобланади. Бу хулоса ҳақиқатга яқинлиги равшан. Аммо у Навоий бир сафар Бухоро орқали юрганини инкор қилмайди. Зеро ўрта асрларда тижорат карвонлари биринчи навбатда энг қисқа йўлни эмас, тинчроқ ва савдо учун қулай йўлларни танлаган. Бухорони зиёрат қилиш учун эса Алишер Навоийга сафарлардан бирида Бухоро орқали юрадиган карвонга қўшилиши кифоя эди.

Борди-ю Навоий келиш ё кетишда Бухоро орқали юрмаганлари тақдирида ҳам Самарқандда бир неча йил яшаган эканлар, ўқиш орасида Бухорои шарифни зиёрат қилмай қайтганларига ишониш қийин. Навқирон йигит учун ўша даврда отда уч-тўрт кунлик йўл писанд бўлмаган. Ҳолбуки, Навоийни Бухорога тортадиган бир неча омил мавжуд эди. Биринчидан Бухоро — «қуввати исломи дин» ва илм маркази сифатида дунёга машҳур бўлган, айниқса кутубхоналарининг бойлиги билан донг чиқарган. Иккинчидан, тасаввур таълимотининг нақшбандийлик тариқаси асосчиси Девонаи Баҳоуддин мақбараси Бухоро яқинида, Навоий эса ёшлигиданоқ тасаввуф оқимига ихлос қўйганлар. Шундай экан, ҳеч иккиланмай Бухорони ҳам Навоий қадамжоларидан бири ҳисобласак катта хато қилмаган бўламиз.

Энди Шаҳрисабзни олайлик. Тарихий фактларга қараганда Навоий бу шаҳардан ўтганликларига шубҳа йўқдай. Карвон эса Шаҳрисабзга киргану, тўхтамай ўтиб кетаверган дейиш ақлга сиғмас бир ҳолат. Поёнсиз чўлларни босиб келиб Жаннатмакон манзилда дам олиш, бир-икки кун савдо-сотиқ қилиш тўғрироқдир. Бундан ташқари Амир Темур ватани билан танишиш, ўша пайтда бутун виқори билан омон турган Оқсаройни кўриш, бир неча даҳмани зиёрат қилиш ҳар бир туркий учун шартлиги равшан.

Агар Навоий ҳазратлари Бобур Мирзо каби ўз сафарномаларини ёзиб қолдирганларида ёки ёшликларидаёқ бирор муаррих ҳамроҳлик қилганида биз ул зоти табаррук юртимизнинг қайси шаҳар ва қишлоқларига қадам босганлиги ҳақида ёзма ҳужжатларга эга бўлар эдик. Лекин узоқ ўтмиш воқеаларини тиклаганда ҳужжатлар таянч нуқталар вазифасини ўтайди, уларнинг оралиғи эса мантиқий хулосалар билан тўлдирилиб яхлит манзара ҳосил қилинади. Шундай экан, билвосита далиллар билан бўлса-да бобомиз излари тушган бўлиши мумкин бўлган барча шаҳар ва қишлоқлар, айниқса Шаҳрисабз, Бухоро ҳамда Ҳирот—Самарқанд карвон йўлларидаги барча манзиллар Навоий қадамжолари сифатида қаралиши лозим. Биз бу борада бошқа халқлардан ўрнак олсак айб эмас. Рус халқи Пушкин жойларини қанчалик эъзозлаши ҳавас қилгулик. Ёки айтайлик, Тошкентнинг ўзида бу шаҳарга умуман назари тушмаган қанчадан-қанча номдор кишиларга ёдгорлик ўрнатилган.

Абдулла АЪЗАМОВ, физика-математика фанлари доктори.

САҲИФАДА:

- НАВОИЙ ЎТГАНМИ ҚИШЛОҒИНГИЗДАН?
- МАДАНИЯТ МАРКАЗИ: УЙДИРМА ВА ҲАҚИҚАТ.
- ҚУЛОЛ МЎНДИДА СУВ ИЧГАНМИ?
- ФЕРМЕРЛИК — ИСТИҚБОЛЛИ КАСБ.

ҲУРМАТЛИ МУШТАРИЙЛАР!
ОБУНА ВАРАҚАСИНИ БЕХАТО ТЎЛҒАЗИШГА ҲАРАКАТ ҚИЛИНГ!

Агар обуна «Матбуот уюшмаси» агентлигида расмийлаштирилган бўлса, касса аппаратининг муҳри, алоқа бўлимларида расмийлаштирилганда эса тақвим штемпели, албатта, бўлиши керак.

Бу ҳолда обуначиларга абонемент билан бирга пул қабул қилинганлиги ҳақида квитанция берилади.

АЗИЗ ОБУНАЧИ ЎРТОҚЛАР!

Рўзнома ва ойномаларга обуна варақчасини сиёҳли ручкаларда хатосиз, сўзларни қисқартирмасдан ва тушунарли қилиб тўлғазинг.

Обуначи ўз турар жой манзилгоҳи, насаби, исми ва отасининг исмини аниқ ёзиши талаб этилади.

Обуна варақчасидаги «ПВ-Жойи» деган ёзувли катакларни алоқа бўлинмалари ва «Матбуот уюшмаси» агентликлари ходимлари тўлғазади.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ИЧКИ ИШЛАР ВАЗИРЛИГИ МАТБУОТ МАРКАЗИ ХАБАР ҚИЛАДИ

ҲАМҚИШЛОҚЛАРНИ ТАЛАБ КЕТИШДИ

Тошкент вилоятининг Калинин районида тунда номаълум уч киши Навоий номли жамоа хўжалиги бошқаруви идорасига кириб қоровулни боғлаб қўйишди ва касса хонасининг деразасини синдириб, стол ғаладонидан калитни олиб, темир сандиқни очишди ҳамда жамоа хўжалиги аъзолари меҳнат ҳақига тўлаш учун келтирилган 10 минг сўмни олиб кетишди.

Район ички ишлар бўлимида тузилган оператив гуруҳ талончилардан бирини қўлга туширди. У шу колхозда яшовчи киши экан. Энди унинг шерикларини қўлга тушириш чоралари кўрилмоқда.

НИҚОБ ЁРДАМ БЕРМАЙДИ

Талончилар ниқоб тутиб олишган эди. Улар эрталаб соат олтиларда Фарғона кўчаларидан бирадаги квартирага дераза орқали тушишди. Қўрқиб кетган уй бекасига милтиқ ўқталиб жами 100 сўмлик кийим-кечакларни олиб ғойиб бўлишди.

Милиция ходимлари олиб борган шошилинч қидирув ишлари натижасида талончилардан бири аниқланди ва қўлга олинди. У Фарғона кооперативининг илгари ҳам судланган ишчиси бўлиб чиқди. Унинг шерикларини излаш давом этмоқда.

МАШИНАДАГИ НАША

Тошкент аэропорти махсус назорат зонасида Тошкент—Шевченко маршрутида қатнайдиган самолётга одамларни чиқариш чоғида шу Шевченко шаҳрида яшовчи йўловчи Боевда 300 грамм наркотик борлиги аниқланди ва мусодара қилинди. Орадан уч кун ўтгач транспорт милицияси ходимлари Душанбе—Москва поездида илгари судланган, 460 грамм наша олиб кетаётган Бобохоновни қўлга олдилар. Иккала воқеа юзасидан тергов олиб борилмоқда.

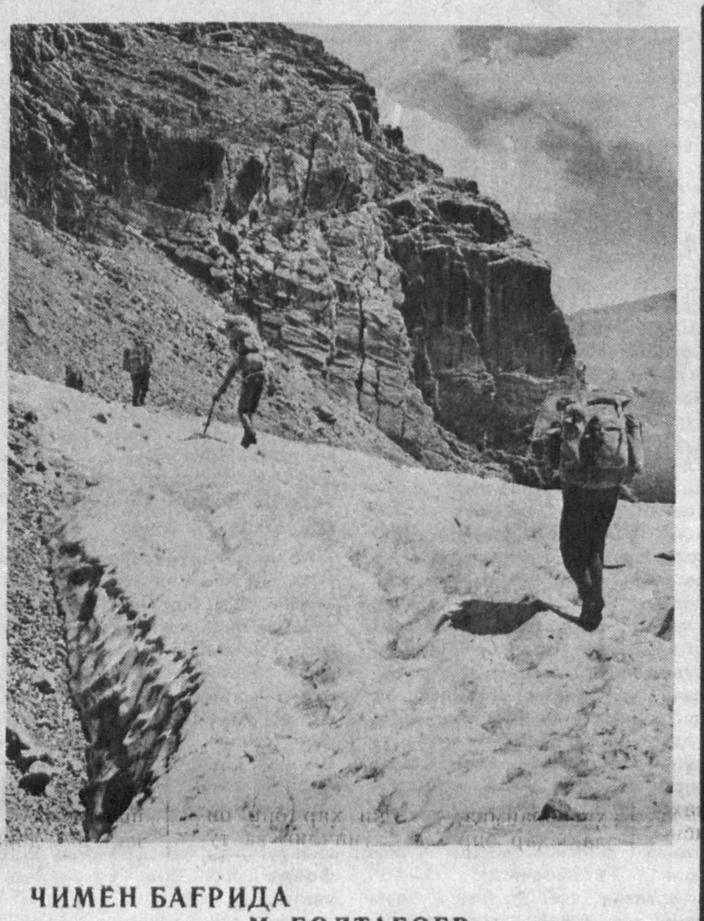

ЧИМЁН БАҒРИДА

М. БОЛТАБОЕВ сурат лавҳаси

ЎЗБЕК ПОЛИМЕРЛАРИ

ТОШКЕНТ. Кучли кимё саноати мавжудлигига қарамай полимерларнинг бўлмаслиги кулол мўндида сув ичганлиги билан баробардир. Ўзбекистон олимлари илмий-техникавий бўлим ташкил этиб, бундай аҳволни ўнглаб олдилар. Бўлим мутахассислари олдиларига қўйилган вазифани бажардилар. Улар полимерлар ва композитлар ишлаб чиқаришга имкон берадиган хилма-хил қўшимчаларни топишди. Зарур маҳсулотни тайёрлаш технологияси ҳам ишлаб чиқилди. Хуллас, Ўзбекистонда полимер саноатини вужудга келтириш учун шарт-шароит яратилди. Ўзбекистон Фанлар академияси полимерлар кимёси ва физикаси илмгоҳи ҳузурида кичик корхона барпо этилди. У полимерларни саноат асосида ишлаб чиқаради.

• *Амалдаги байналмилалчилик*

ДЎСТЛИК ЧАШМАСИ ЛОЙҚАЛАНМАЙДИ

Мен халқлар дўстлигини қайноқ ва мусаффо чашмага қиёслайман. Бу чашма кўнгилларни обод, баҳриёб этади, хонадонларга файзу барака киритади, осойишту аҳилликни қарор топтиради, руҳиятни юксалтиради. Маънавият хазинасига бебаҳо дурдоналар туҳфа этади.

Албатта ана шу булоқ ҳарчанд жўшқин бўлмасин, уни бўрону тўзонлардан асраб-авайлаш, вақт-вақтида хору хасдан тозалаш фарздур. Ҳозирги суронли, зиддиятларга тўла даврда бунинг алоҳида муҳим аҳамияти бор. Токи, миллий ўзликни англаш жараёнининг мураккаб чигал муаммолари оқилона ҳал этилсин.

Самарқандда тожиклар ва тожик тилли халқлар миллий-маданий марказини ташкил этишдан мақсадимиз худди шундан иборат эди. Шунингдек, уларнинг маданий-маърифий эҳтиёжларини тўлароқ қондириш, қардошлик анъаналарини асраш, барқарорлаштириш ва янада бойитиш кўзда тутилди.

Яхши ният, эзгу ташаббус Самарқанд шаҳри ва бутун вилоятда астойдил маъқулланди, бу амалдаги байналмилалчиликнинг ёрқин мисоли деб баҳоланди. Шундан сўнг шаҳарда эронийлар, яҳудийлар, корейслар, арманилар миллий-маданий марказлари ташкил топиши эзгу ибратнинг давоми бўлди.

Марказимиз аъзолари ва кенг жамоатчиликнинг саъй-ҳаракатлари, вилоят, совет, партия ташкилотлари кўмаги билан ўтган икки йил мобайнида бирмунча аниқ-равшан тадбирлар амалга ошди. Чунончи тожик тилида «Овози Самарқанд» номли вилоят рўзномаси чиқарила бошлади. Тожикистон ойнаи жаҳонномаси дециметрли мавжларда олиб кўрсатиладиган бўлди. Тожик тилида таълим-тарбия берувчи боғчаю мактаблар сони талаб-эҳтиёжга қараб керагича очиб берила бошланди. Дорилфунунда тожик тили ва адабиёти куллиёти, бошқа куллиётларда шу тилда таҳсил берувчи алоҳида гуруҳлар очилди.

Бироқ, афсуски кейинги пайтларда Самарқанддаги тожиклар ва тожик тилли халқлар вакилларининг миллий-маданий уюшмаси фаолияти ҳақида турли гап-сўзлар пайдо бўлди. Москвадаги айрим рўзномалар, жумладан «Московские новости» ҳафтаномаси марказ раҳбарияти очлик эълон қилиб, бир неча сиёсий талаблар қўйганлиги ҳақидаги хабарларни босиб чиқарди. Бу орада вилоятда чиқадиган рўзномаларда ўзини «Самарқанд» жамиятининг сардорларидан, деб ҳисобловчи Ў. Бекмуҳамедовнинг жамоат тартибини сақлаш идоралари вакилларига қаршилик кўрсатганлиги, улардан бирини жароҳатлагани учун ҳибсга олингани ҳақида хабар, прокурор изоҳномаси чоп этилди.

Аввало шуни таъкидлашим лозимки, Ўктам Бекмуҳамедов (у ҳозир ҳеч қаерда ишламайди), дорилфунун профессори Жамол Мирсаидов, муаллимлар олийгоҳи доценти Азиза Юсуфова миллий-маданий марказ фаолиятига сиёсий тус бериш, ижтимоий-сиёсий вазиятни таранглаштиришга уринганликлари учун 1990 йил 24 ноябрда умумий йиғилиш қарори билан марказимиз кенгаши аъзолигидан чиқарилгандилар.

Аммо улар кўпчиликнинг фикри, йиғилиш қарорини назар-писанд қилмай марказ номидан иш кўравердилар. Ўзбошимчалик билан Москвадаги тожик маданий марказининг «Суғдиёна» варақасини ижарага олиб «Овози тожик» номи остида рўзнома нашр этдилар. Унда «Ўзбекистон Президентига йўлланган очиқ хат»га жавоб берилмаётганидан, ўзларининг турли йўллар билан қувғин остига олинаётганликларидан нолийдилар. Хорижий шарқ тиллари кафедрасига мудирлик қилиб келган профессор Ж. Мирсаидовнинг дорилфунун раҳбарияти томонидан тазйиқ остига олингани, ноҳақ ишдан бўшатилганлиги ҳақида аюҳаннос солишади. Ҳолбуки, дорилфунун кафедра мудири беш йил муддатга сайлаб қўйилиши, муддат тугагач, ёпиқ яширин сайлов ўтказилиб сайланишини уларнинг ўзлари ҳам яхши биладилар. Ж. Мирсаидовнинг янаги муддатга сайланмай қолишига сабаб унинг ижтимоий-сиёсий фаолияти эмас, балки кафедрага раҳбарликни бутқул ўз ҳолига ташлаб қўйганлигидир.

«Московские новости» мухбири В. Емельяненконинг кейинги ташрифи чоғида биз у билан учрашиб рўзнома саҳифаларида туҳмату бўҳтон гапларни босишга чек қўйилишини талаб қилдик. Мухбир суҳбатимизни холисона ёритишга сўз берди.

Нима ҳам дердик, ҳар бир иш, тадбирга бош қўшганлар орасида пок ниятли кишилар билан бир қаторда айрим ўзининг тор шахсий манфаатларини кўзлайдиган, арзон обрў-эътибор орттиришни истовчилар, сиёсий шов-шувлар ишқибозлари ҳам бўларкан. Аммо вақт ҳамма нарсани жой-жойига қўймоқда. Ғаразгўйлар кирдикорлари фош бўлмоқда, халқ уларга ўз қатъий баҳосини бераётир. Миллатларнинг тенг, баҳамжиҳат тараққиёти учун чинакам жонкуяр кишилар эса ўзларининг соф, эзгу мақсадлари йўлида қатъият билан иш олиб боришаётир. Бу мақсад эса Самарқандда, қолаверса жонажон Ўзбекистонимизнинг ҳамма жойларида фаровон ва осойишта турмушни барқарор этиш, барча миллатлар вакилларининг маданий-маърифий жиҳатдан тенг, изчил тараққиётини таъминлашга хизмат қилажак.

Аслиддин ҚАМАРЗОДА, «Самарқанд» маданий-маърифий маркази кенгашининг раиси, Самарқанд дорилфунуни доценти.

БРОКЕРЛИК ФИРМАЛАРИ, ИДОРАЛАРИ, ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ РАҲБАРЛАРИ ҲАМДА РЕСПУБЛИКАДА БРОКЕРЛИК ФАОЛИЯТИ БИЛАН

ШУҒУЛЛАНУВЧИЛАР ДИҚҚАТИГА!!!

Ўзбекистон тижорат акционерлик саноат-қурилиш банкининг Тошкент шаҳар бошқармаси «ТОШКЕНТ» биржаси билан ҳамкорликда Ўзбекистон саноат-қурилиш банкининг Тошкент шаҳар бошқармасида ўз ҳисоб-китоб рақамига эга бўлган, рўйхатдан ўтган брокерлик фирмалари ва идораларига кредит-ҳисоб бўйича хизмат кўрсатишни бошлайди. Кредитлар мавжуд мол ҳисобига ёки мавжуд брокерлик ўрни кафиллиги асосида берилади.

Қарз миқдори ва унга нисбатан белгиланган қўшимча процент, кредит бериш муддати, келишув асосида белгиланади. Кредит бериш кредит келишуви асосида расмийлаштирилади.

БИЗ СИЗГА САВДО-СОТИҚ ВА БОЗОР МУНОСАБАТЛАРИНИ МУКАММАЛ ЭГАЛЛАШГА ҲАМДА ҲАҚИҚИЙ ИШБИЛАРМОНЛИГИНГИЗНИ КЎРСАТИШДА ЁРДАМ БЕРАМИЗ!!!

«ТОШКЕНТ» БИРЖАСИ, Ўзбекистон саноат-қурилиш тижорат-акционерлик банкининг Тошкент шаҳар бошқармаси.

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: Н. С. САЪДУЛЛАЕВ.

Таҳрир ҳайъати: А. А. АБДУЛЛАЕВ, Ф. Й. АБДУРАҲИМОВА, И. Г. ВОЛКОВ, Д. М. ҒУЛОМОВА, С. С. ҒУЛОМОВ, З. И. ЕСЕНБОЕВ, А. И. КОВАЛЕВ (масъул котиб), Л. П. ҚАЮМОВ, М. МУҲАММАДҚУЛОВА, С. Ф. МУҲИДДИНОВ (масъул котиб), Т. Э. НАЗАРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), З. Қ. НОРМУҲАМЕДОВ, Л. Н. ПАК (бош муҳаррир ўринбосари), Т. Р. ПИДАЕВ, М. РЎЗИМАТОВ, О. Р. САИДОВ (бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари), В. Н. СИГЕДИН, Ш. ТЕМУРОВ, Т. ҲОБИЛОВ (Тоҳир МАЛИК).

МУАССИС: *Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши*

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП

Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй

Телефонлар: 32-09-67, 33-07-48. Индекс: 64608. Буюртма № 5837.

118800 нусхада чоп этилади.

Халқ сўзи

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри, 700083, Ленинград кўчаси, 32-уй. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 22.15. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12